

Uppföljning 2017 av

MILJÖPROGRAM FÖR HABO OCH MULLSJÖ KOMMUNER

Framtagen
Författare

Av Habo kommun & Mullsjö kommun
Ellen Lindberg
Miljöstrateg
036-442 82 69
ellen.lindberg@habokommun.se
www.symbolbilder.se

Fotografier

Förord

Kommunfullmäktige i Habo respektive Mullsjö kommun antog i maj 2014 ett gemensamt miljöprogram. Syftet med miljöprogrammet är att visa på en viljeinriktning med uppsatta mål för kommunens strategiska miljöarbete de kommande åren.

Uppföljningen för år 2017 visar att utvecklingen går åt rätt håll, fler åtgärder har en bättre status i år jämfört med tidigare år. Viktigt är dock att varje nämnd även fortsättningsvis ser till att åtagandena genomförs och finns med i den årliga planeringen, uppföljningen visar att det finns arbete kvar att göra.

Viktigt att inte glömma är allt miljömålsarbete som sker utanför detta miljöprogram. Det sker till exempel genom regionala åtaganden och ingår som en del i andra planer och program. Alla steg i rätt riktning är betydelsefulla och visar att Habo och Mullsjö kommuner har avsikt att lämna över en bättre miljö för kommande generationer!

Gunnar Pettersson

Kommunstyrelsens ordf.

Habo kommun

Linda Danielsson

Kommunstyrelsens ordf.

Mullsjö kommun

Innehåll

Förord	2
Inledning.....	4
Miljöbokslut.....	4
Sammanfattning och slutsatser.....	5
Samtliga åtgärder	6
Miljöområde: Energi och klimat	7
Miljöområde: Miljömedvetenhet.....	7
Miljöområde: Rent vatten	8
Miljöområde: Natur och djur	8
Åtgärdsuppföljning per förvaltning Habo	9
Åtgärdsuppföljning per förvaltning Mullsjö	15
Detaljerad uppföljning av åtgärder och nyckeltal	20
Habo kommun.....	21
Miljöområde: Energi och klimat	21
Miljöområde: Miljömedvetenhet.....	28
Miljöområde: Rent vatten	33
Miljöområde: Natur och djur	37
Mullsjö kommun.....	40
Miljöområde: Energi och klimat	40
Miljöområde: Miljömedvetenhet.....	48
Miljöområde: Rent vatten	54
Miljöområde: Natur och djur	57

Inledning

Habo och Mullsjö kommuners miljöprogram antogs i respektive kommunfullmäktige i maj 2014. Programmet är uppbyggt av mål och åtgärder för kommande års strategiska miljöarbete.

Syftet med programmet är att visa en viljeriktning och att utgöra en vägledning och inspiration för och inspirera alla som bor och verkar i Habo och Mullsjö kommuner. Detta antagna program löper från 2014 till 2017 och varje år ska en uppföljning göras. År 2018 fattade kommunerna ett beslut om att förlänga programtiden med två år, till och med år 2019. Uppföljning kommer därför att göras för både 2017, 2018 och 2019. En mindre revidering av Miljöprogrammet genomfördes under 2017 för att börja gälla 2018.

Till miljöprogrammet finns även en handlingsplan med åtgärder fördelade på åren 2014-2017, som även den kommer förlängas till och med år 2019. Miljöprogrammet ska fungera som ett styrdokument för den kommunala organisationens miljöarbete.

Miljöprogrammet är indelat i fyra miljöområden:

- Energi och klimat
- Miljömedvetenhet
- Rent vatten
- Natur och djur

För varje miljöområde finns det översiktliga mål och delmål.

Handlingsplanen är uppbyggd efter målstrukturen i miljöprogrammet och är uppbyggd av åtgärder och nyckeltal. Åtgärderna har olika tidsplan och för varje åtgärd har minst en ansvarig nämnd, utskott eller bolagsstyrelse, förvaltning och tjänsteman utsetts beroende på åtgärdens karaktär. Nyckeltalen är ett sätt att mäta hur långt arbetet med delmålen har kommit och de ska vara möjliga att jämföra från år till år.

Miljöbokslut

Arbetet med miljöprogrammet är cykliskt precis som budget- och bokslutsprocessen. Efter antagande följer genomförande, uppföljning, redovisning och ledningens genomgång.

Alla åtgärder och nyckeltal ska årligen följas upp av ansvarig förvaltning/enhet och kommunalt bolag. En lägesrapport lämnas årligen till miljöstrategen som i sin tur sammanställer ett miljöbokslut. Miljöbokslutet redovisas till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

Sammanfattning och slutsatser

Sammanfattningen är indelad efter de fyra miljöområdena som finns i miljöprogrammet. Resultatet är en sammanställning av antalet glada/sura gubbar för kommunerna. För de åtgärder med flera ansvariga räknas de som en åtgärd per ansvarig, det vill säga antalet kan variera för kommunerna.

För 2017, precis som 2016, har alla förvaltningar och bolag lämnat in uppföljning. Då detta är tredje gången som programmet följs upp så har några förvaltningar gett mer heltäckande information om uppföljningen, vilket kan innebära att några åtgärder bedömts annorlunda för 2017, jämfört med tidigare år, även om dessa åtgärder i praktiken inte ändrat status. Även andra faktorer, så som vem det är som fyllt i uppföljningen, kan påverka resultatet.

Precis som tidigare år har många verksamheter vid årets uppföljning haft svårt att få fram de nyckeltal som man berörs av. För att kunna göra en slutlig uppföljning av programmet efter programperioden så är det av stor vikt att kunna följa hur nyckeltalen har ändrats från år till år. Alla verksamheter bör ha med i sin planering för året att kunna föra den statistik som behövs för att lämna in nyckeltalen till nästa uppföljning.

I detta års uppföljning redovisas endast resultatet för 2017, i förhållande till 2016 men inte 2015. När programmets sista uppföljning görs, efter programmets slut, kommer samtliga år inkluderas. Nytt för denna uppföljning är att ett sammanfattande diagram över samtliga åtgärder i respektive kommun redovisas, för både 2016 och 2017. Genomförandet för åtgärderna har generellt ökat under 2017 jämfört med 2016. För båda kommunerna är det miljöområde *Natur & djur* som har bäst genomförande. Miljöområde *Energi & klimat* har för båda kommunerna högst antal ej påbörjade åtgärder. För båda kommunerna har miljöområde *Rent vatten* minst genomförda åtgärder.

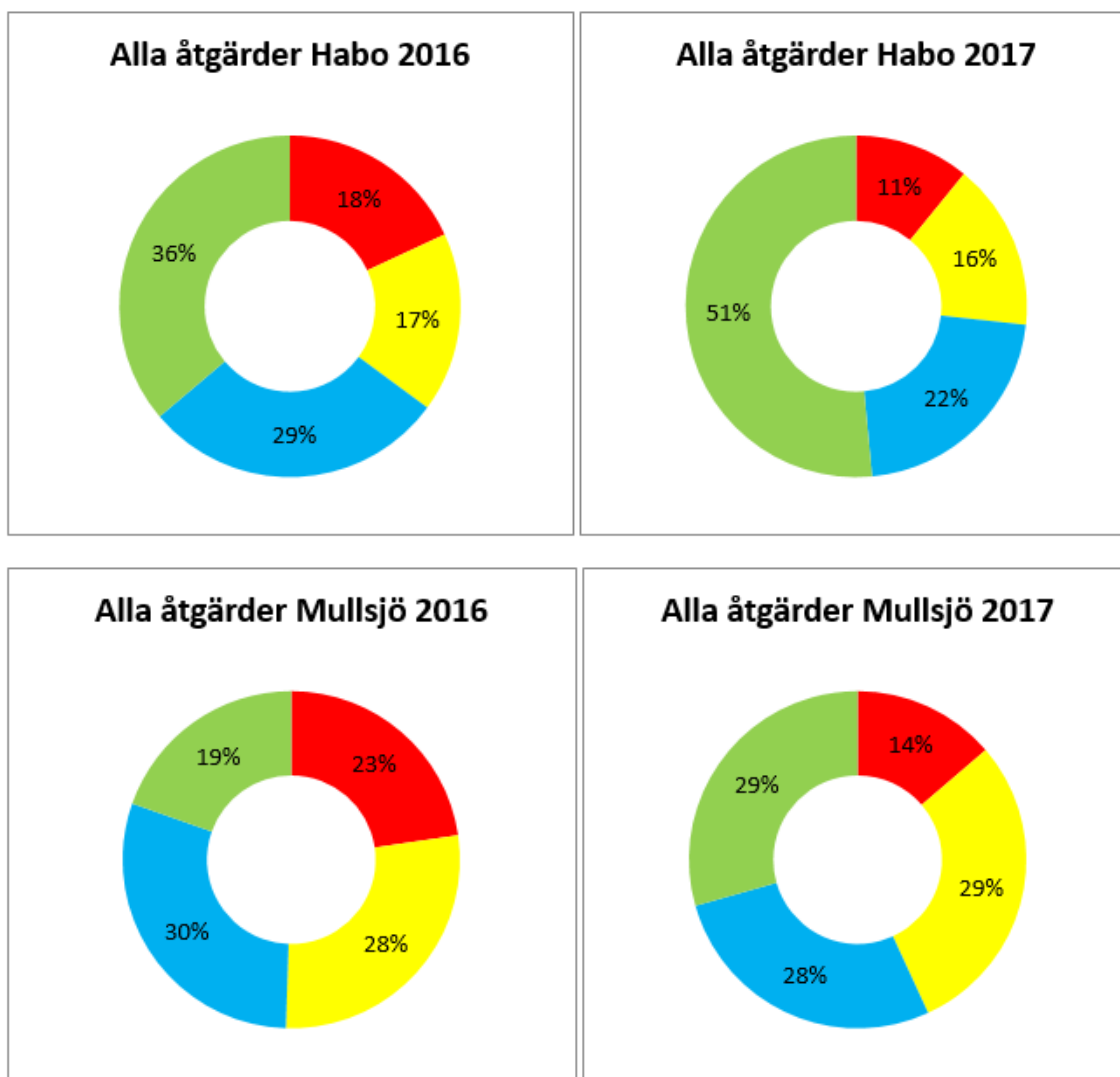
För Habo kommun är cirka hälften av åtgärderna genomförda, medan de andra är ej påbörjade, påbörjade eller till hälften genomförda. För Mullsjö kommun är nästan en tredjedel av åtgärderna genomförda, medan de andra är ej påbörjade, påbörjade eller till hälften genomförda.

Generellt gäller också att många åtgärder har status *Påbörjad* eller *Till hälften genomförd*. Det är bra att åtgärderna är igång, men för att åtgärderna ska hinna bli genomförda inom programperioden krävs omfattande ansträngningar från flera verksamheter, främst bolagen. Mullsjö kommun ligger också generellt sett inte lika långt fram som Habo och en problematik där upplevs vara att det inte finns någon tydlig styrning i vem som har ansvar för och driver de åtgärder alla har ansvar för. Frågorna som det berör gäller främst kemikaliearbetet och förändringar i fordonsflottan. Det är viktigt att kommunledningen tar ett samlat grepp kring dessa åtgärder för att möjliggöra genomförande inom utsatt tid.

Under *Uppföljning* finns resultatet indelat efter kommun och förvaltning. Där finns detaljerad uppföljning för alla åtgärder och nyckeltal.

Samtliga åtgärder

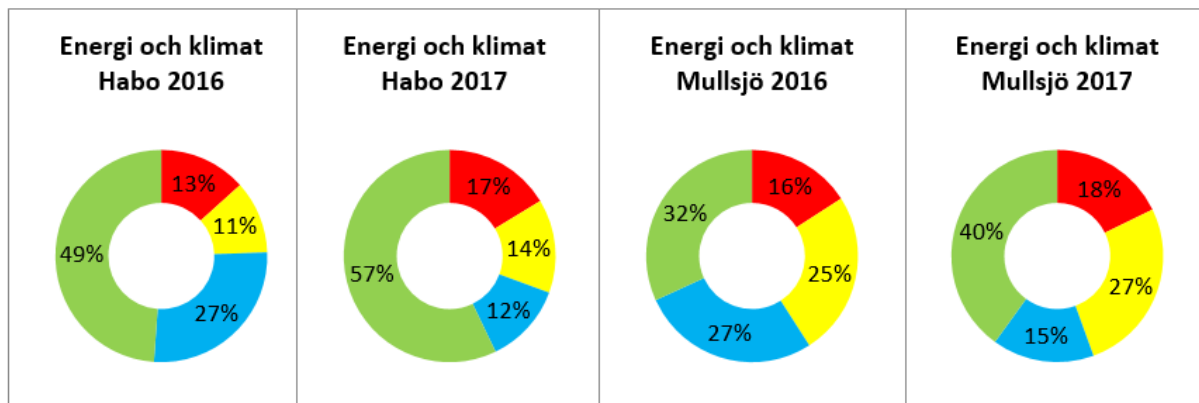
■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Kommentarer: Antalet genomförda åtgärder har ökat under 2017, och många åtgärder är antingen påbörjade eller till hälften genomförda, men fortfarande är cirka 10-15 % av åtgärderna ej påbörjade.

Miljöområde: Energi och klimat

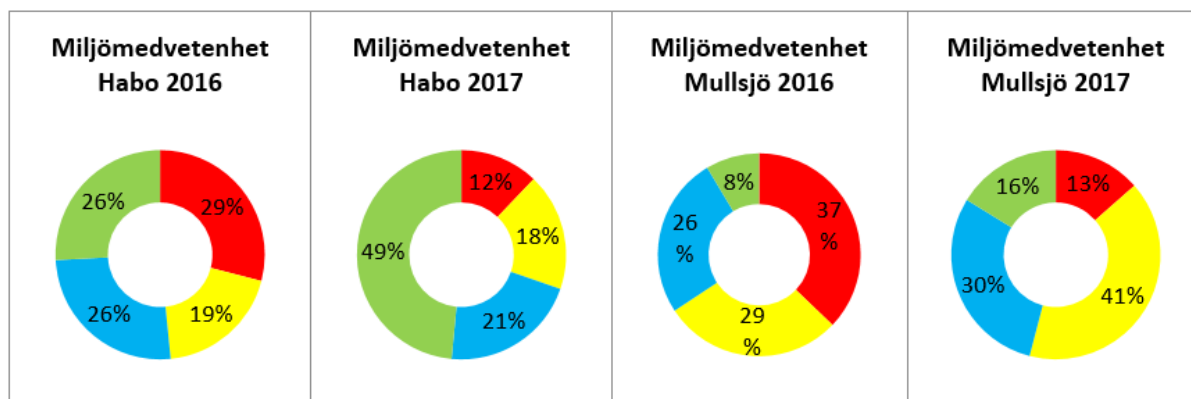
■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Kommentarer: Utvecklingen för miljöområdet har för båda kommunerna gått framåt under 2017. Ett flertal förvaltningar i båda kommunerna har minskat sina bilresor bland annat genom centralisering, resfria möten och inköp och användning av elcyklar. Habo kommun har genomfört installation av solceller och laddstolpar. All nybyggnation i Habo kommun klarar kraven för certifiering enligt energieffektivt byggande. Flera verksamheter använder sig endast av LED-belysning. En ny gång- och cykelväg är färdigställd i Mullsjö. Båda kommunerna har tagit fram underlag för att kunna genomföra utbildning inom sparsam körning för anställda. För 2018 och 2019 behövs fortsatt arbete för att miljöanpassa fordonsflottan i båda kommunerna.

Miljöområde: Miljömedvetenhet

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

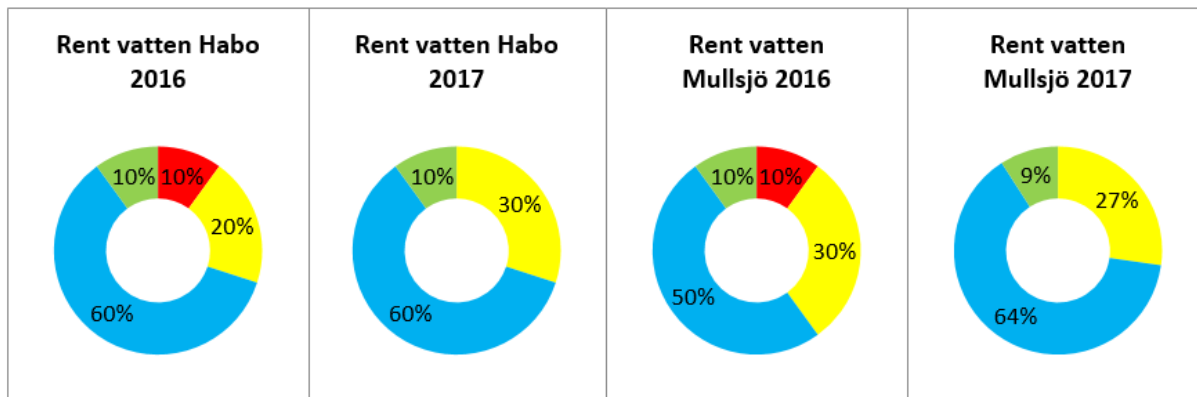

Kommentarer: För miljöområdet *Miljömedvetenhet* har utvecklingen varit stor i Habo kommun. I Mullsjö kommun har många tidigare ej påbörjade åtgärder nu påbörjats. Habo har under 2017 antagit en kemikalieplan och delar av personalen i båda kommunerna har genomgått utbildning i risk- och kemikaliehantering. Habo kommuns samtliga förvaltningar använder sig av ett digitalt kemikaliehanteringssystem. Kemikaliearbetet för Mullsjö ligger långt efter och det behövs ett övergripande krafttag för att styra upp hanteringen av kemikalier och utfasningen av farliga kemikalier. Arbetet med giftfri förskola pågår i båda kommunerna. Båda kommunerna planerar att genomföra utbildning inom klimatsmart mat för

kökspersonal under 2018. I Habo saknas utbildning gällande miljöhänsyn vid åtgärder i natur- och kulturmiljöer.

Miljöområde: Rent vatten

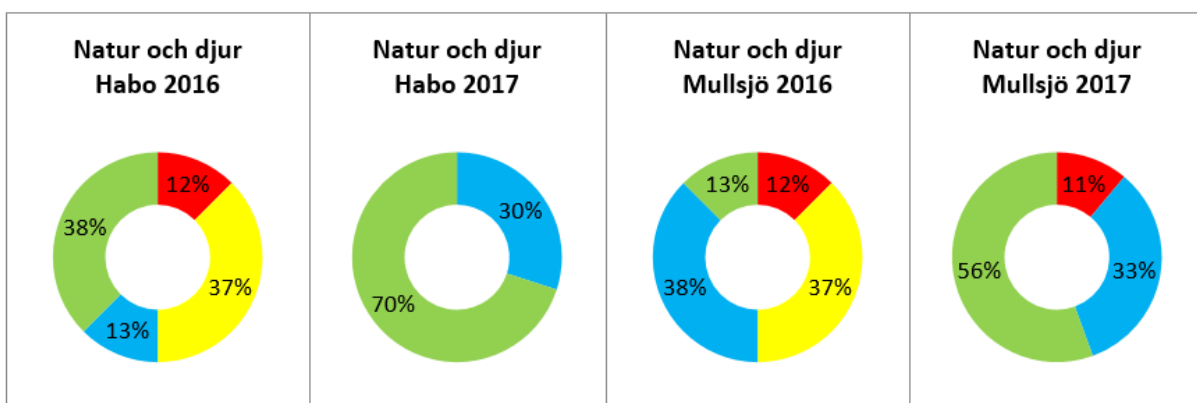
■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Kommentarer: Miljöområdet *Rent vatten* har efter 2017 inga åtgärder som inte är påbörjade. Däremot är bara ett fåtal åtgärder helt genomförda, många är pågående. Många åtgärder inom miljöområdet innebär långtgående projekt, Prioritet för kommande år är att fortsätta genomföra de åtgärder som är pågående, bland annat framtagande av dagvattenstrategi i Habo samt att upprätta en vattenförsörjningsplan i respektive kommun. I Mullsjö behöver arbetet med VA-planen fortsätta. Arbetet med vattenfrågorna ligger också i linje med det nya regionala åtgärdsprogram för vattnets miljömål som började gälla 2017.

Miljöområde: Natur och djur

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Kommentarer: Båda kommunerna har gjort stora framsteg inom miljöområdet *Natur och Djur* under 2017. Åtgärder för att öka tillgängligheten till natur- och kulturmiljöer pågår kontinuerligt i båda kommunerna. Under 2017 anordnade kommunerna och naturskyddsföreningen en våtmarksguidning för allmänheten. Båda kommunerna har tagit fram grönstrukturplaner som ska antas politiskt under 2018.

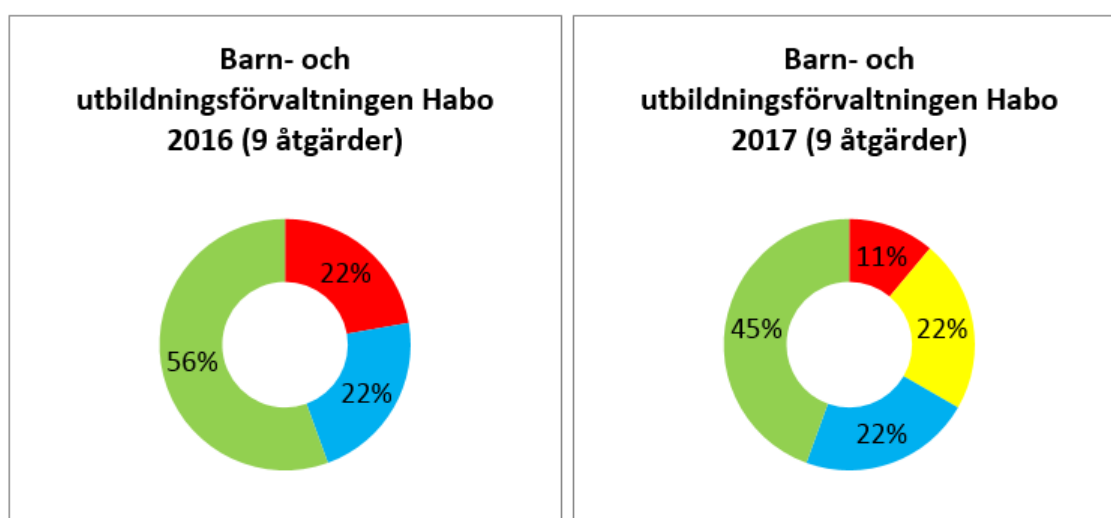
Uppföljning

Uppföljningskapitlet är indelat i två delar, den första delen utgör en sammanfattning av åtgärdsuppföljningen indelat efter verksamhet och denna del är uppdelad kommunvis – första stycket för Habo och andra stycket för Mullsjö.

Den andra delen utgör en detaljerad uppföljning av åtgärderna och nyckeltalen med tillhörande status och kommentarer. Denna del utgörs också av en del för Habo kommun och en för Mullsjö kommun. Observera att uppföljningen för miljöstrategen och för Miljöförvaltningen är samma för båda kommunerna eftersom de verksamheterna är gemensamma.

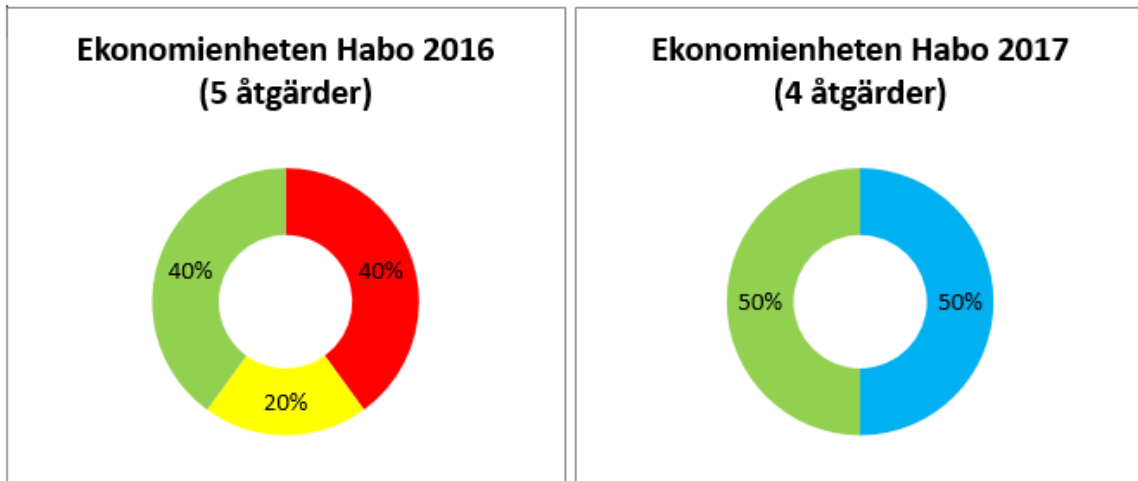
Åtgärdsuppföljning per förvaltning Habo

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

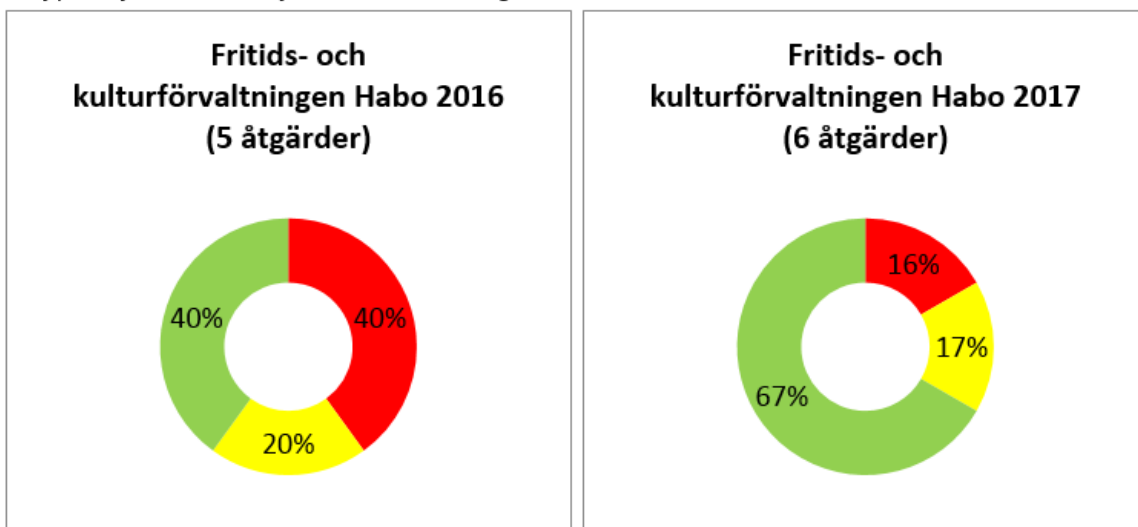
Barn- och utbildningsförvaltningen jobbar bra med arbetet med att fasa ut farliga kemikalier och att miljöanpassa barnmiljöer. Genom det arbetet utvecklas också det pedagogiska hållbarhetsarbetet. Ett flertal inom förvaltningen har genomgått utbildning i risk- och kemikaliehantering. Åtgärden som inte är påbörjad berör kompetensutveckling i LCA och LCC för inköpsansvariga.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

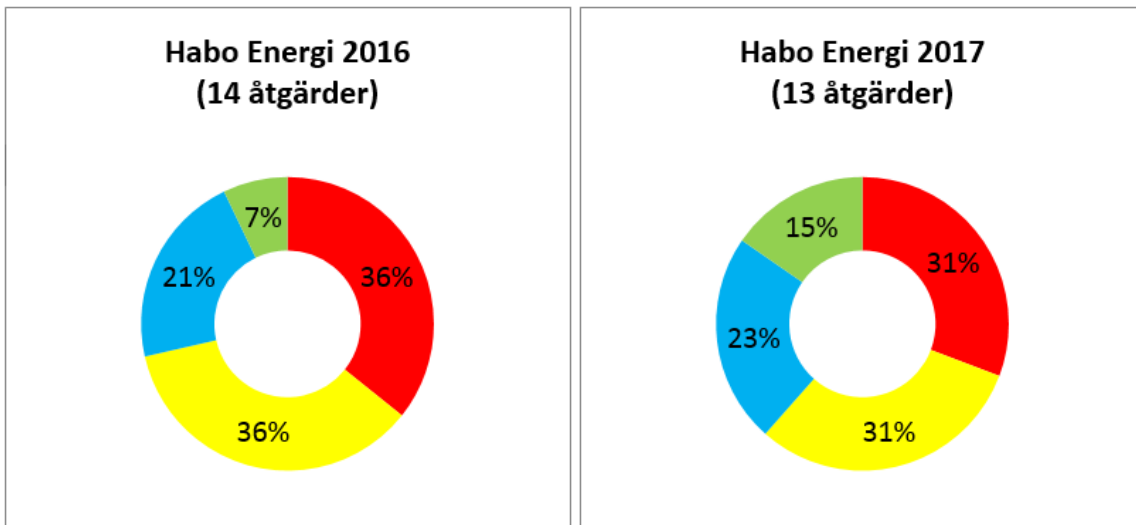
Ekonomienhetens kompetens och kunskap inom LCA (livscykelanalys) och LCC (livskostnadsanalys) har förbättrats. Arbetet med att ta fram en motsvarighet till en miljöanpassad inköps- och upphandlingschecklista pågår.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

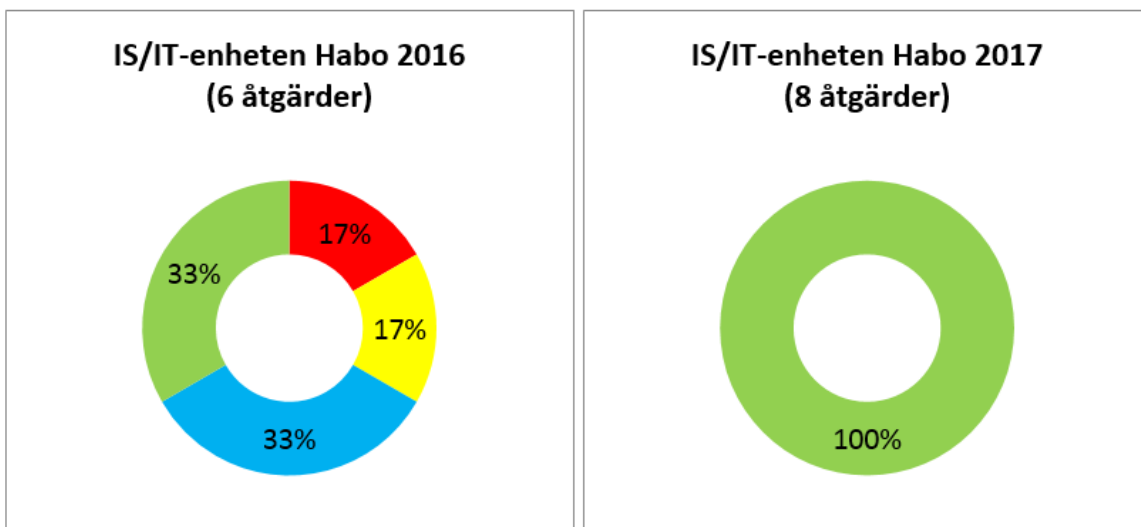
Fritids- och kulturförvaltningen har under 2017 jobbat mycket med att tillgängliggöra natur- och kulturmiljöområden. Det finns också ett bra samarbete med Energicentrum A6 gällande att få ut information till föreningar om energieffektiviseringsåtgärder. Utbildning i sparsam körning bör prioriteras för 2018 och 2019. Likaså arbetet med att miljöanpassa fordonsflottan.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

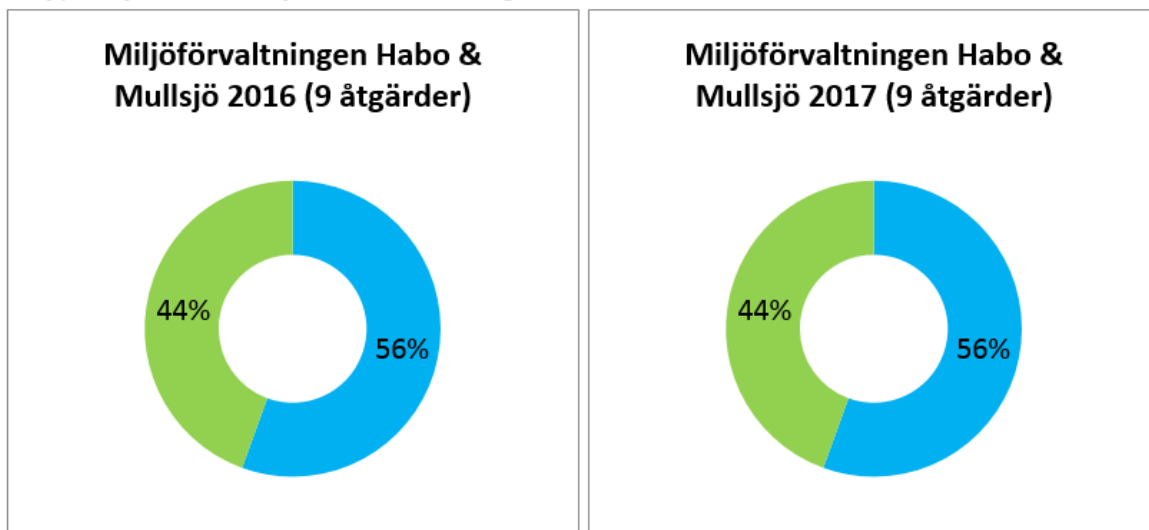
Habo Energi AB (inklusive Habo Bostäder AB) har ökat antalet genomförda åtgärder och men har fortfarande ett flertal åtgärder som ej är påbörjade. Fokus bör ligga på att generellt ta fram en planering för att se till så att åtgärderna genomförs inom programperioden.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

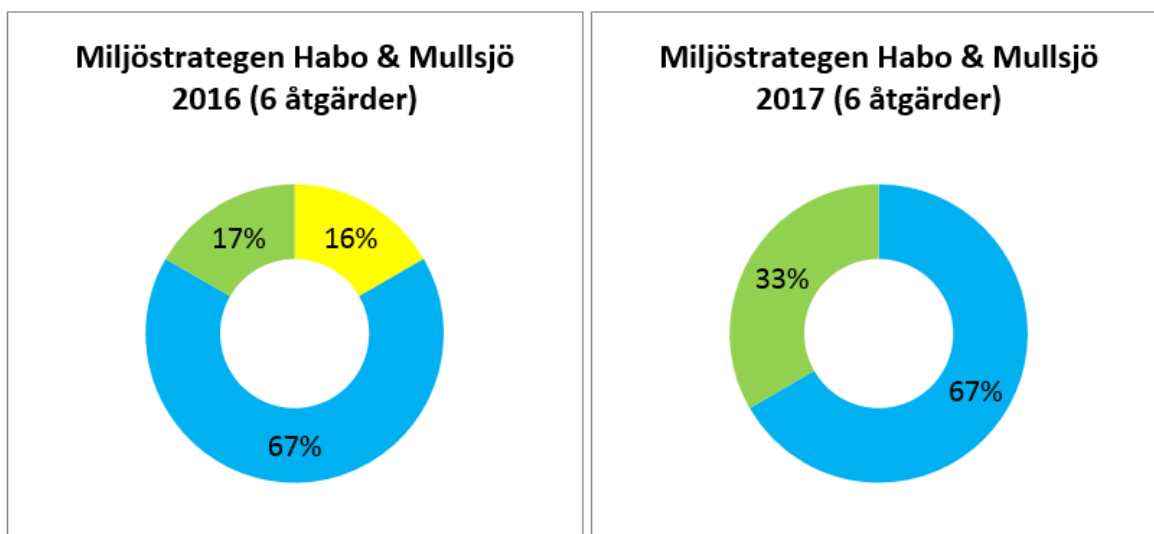
IS/IT-enheten har fram till 2017 års slut genomfört samtliga åtgärder. Enheten har bland annat minskat resandet avsevärt genom centralhantering av datorer. Samtliga datorer har skype. Enheten har även fasat ut riskminsknings- och utfasningsämnen som fanns.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

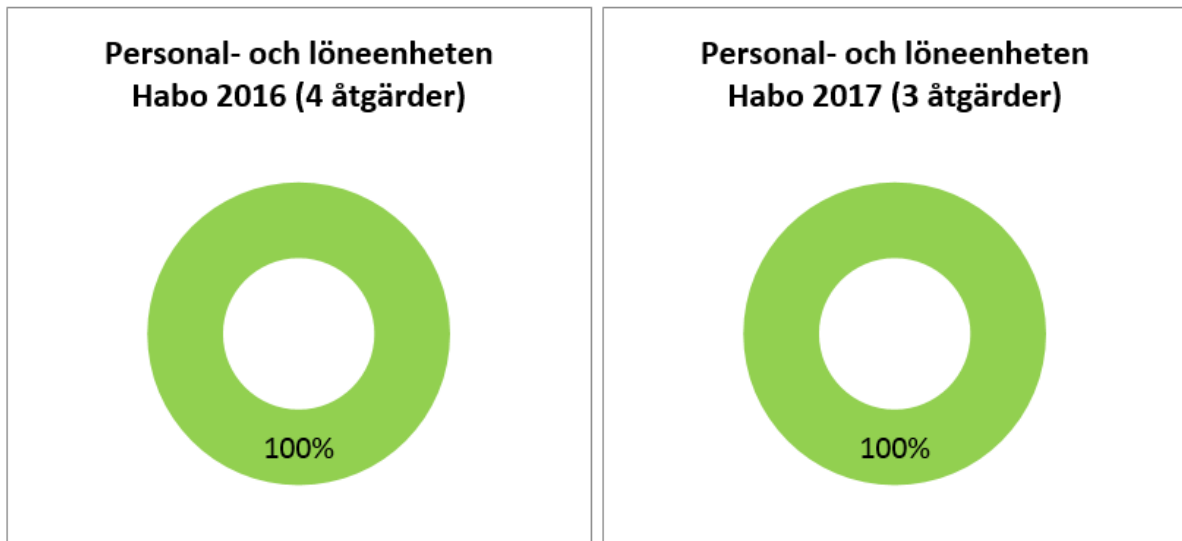
Miljöförvaltningen har under året fortsatt arbetet med flera av åtgärderna, t.ex. kalkning, åtgärda enskilda avlopp samt att skydda Vätterbäckarna. Fokus för kommande år bör vara att fortsätta arbetet med de pågående åtgärderna så att de blir genomförda inom programperioden.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

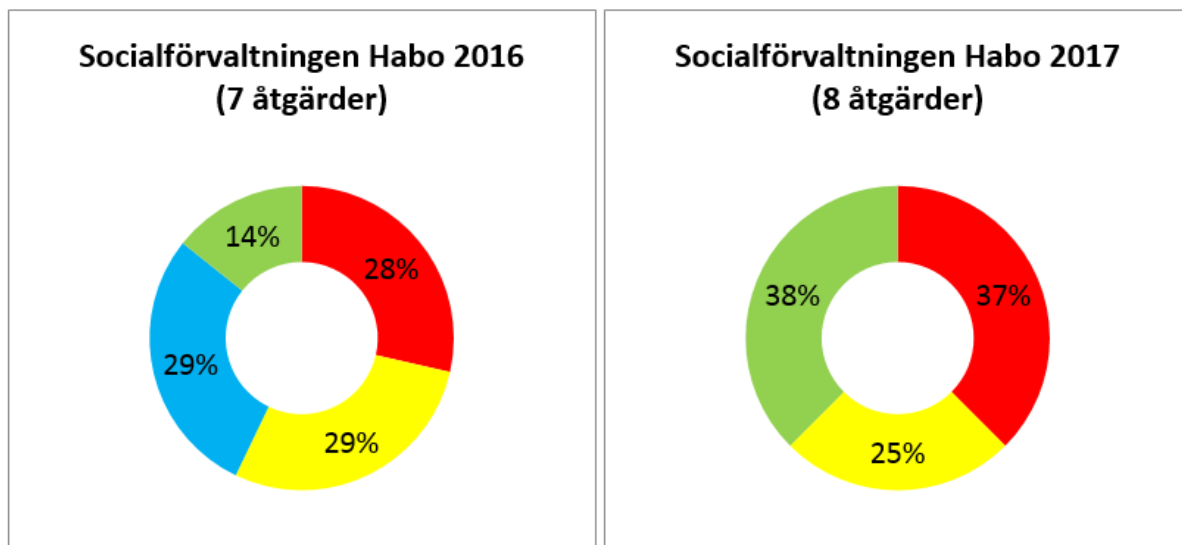
Miljöstrategen har under 2017 bl.a. arbetat med åtgärderna som rör Miljö- och hälsoåret, Energicentrum A6 samt guidning på våtmark. Samarbetet med Energikontor Norra Småland bör bli starkare.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

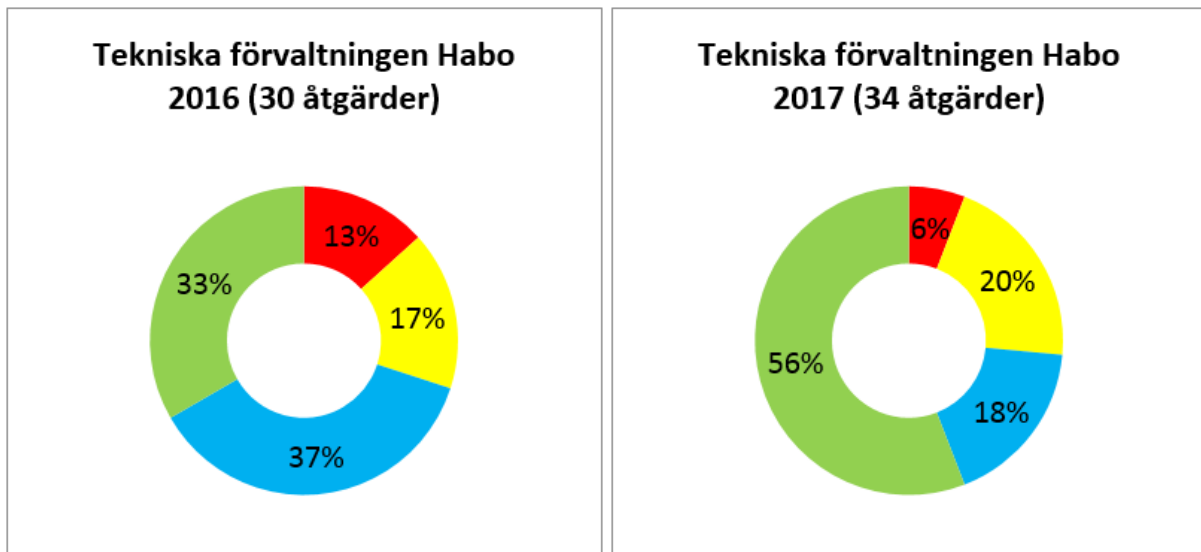
Personal- och löneenheten har fram till 2017 års slut genomfört alla sina åtgärder. Fokus för kommande år blir att upprätthålla det genom årlig översyn av resepolicyen.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Socialförvaltningen har jobbat med åtgärder för att miljöanpassa sin fordonsflotta genom att köpa in elbil och elcyklar. Delar av förvaltningen har även under 2017 genomgått utbildning inom risk- och kemikaliehantering. Fokus för kommande år bör vara att fortsätta omställningen till en miljöanpassad fordonsflotta.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

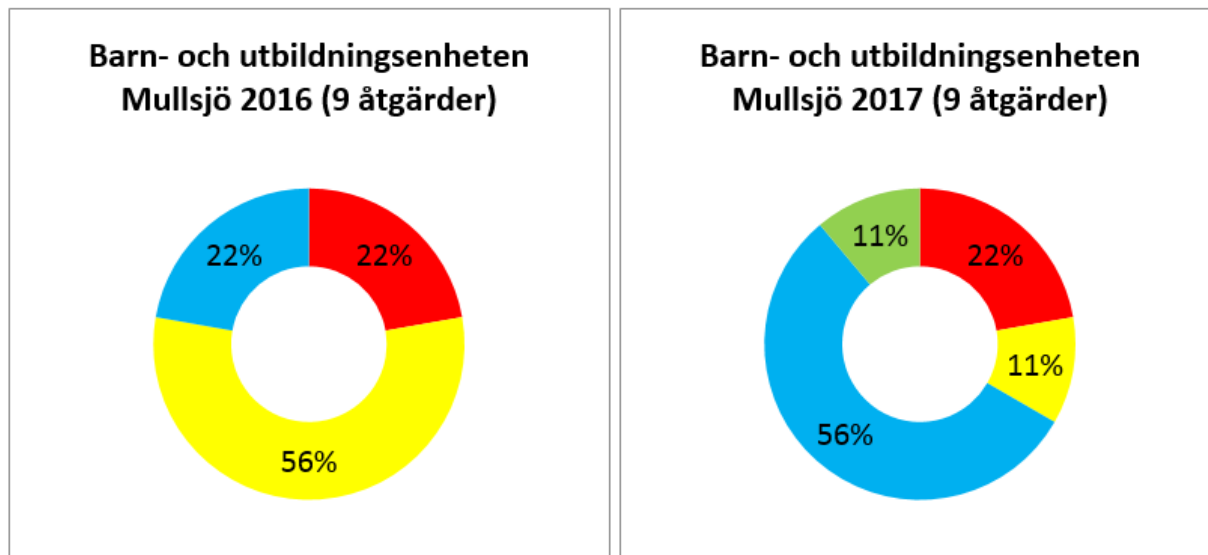

Tekniska förvaltningen har jobbat bra bl.a. med åtgärderna som rör kemikalier samt installation av solpaneler och laddstolpar. Fokus för kommande år bör bland annat ligga på åtgärderna "Utbildning i miljöhänsyn vid åtgärder i natur- och kulturmiljöer" samt "miljöanpassad kompetensutveckling för driftspersonal och bygglovshandläggare".

Åtgärdsuppföljning per förvaltning Mullsjö

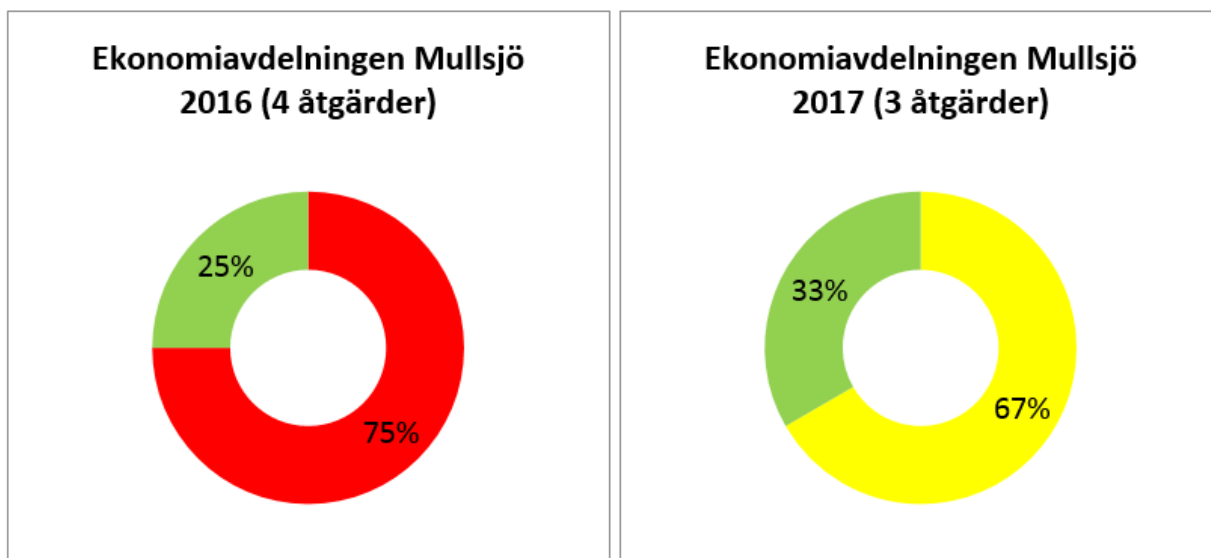
För Miljöförvaltningens och miljöstrategens uppföljningar – se föregående avsnitt för Habo.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

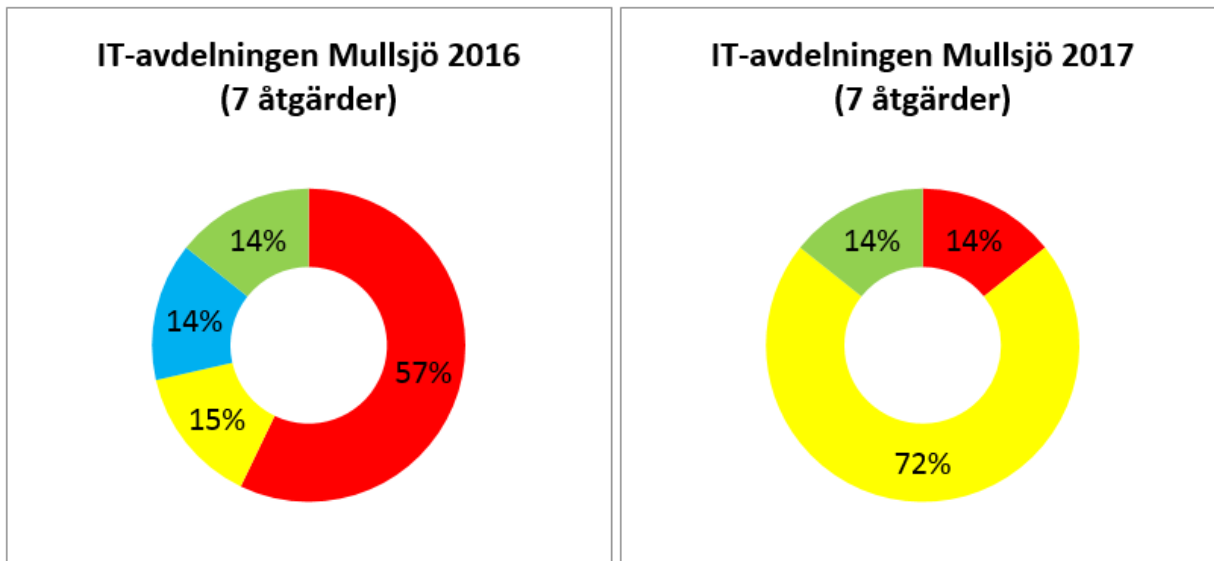
Barn- och utbildningsenheten har under 2017 genomfört flertal åtgärder, men har fortfarande många åtgärder som återstår. Enheten har under året bl.a. fortsatt arbetet med giftfria förskolor och utbildning inom risk- och kemikaliehantering. Arbetet med att utveckla det pedagogiska hållbarhetsarbetet har också fortsatt. Viktigt för kommande år är att prioritera arbetet med de åtgärder som inte är genomförda eller enbart påbörjade.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

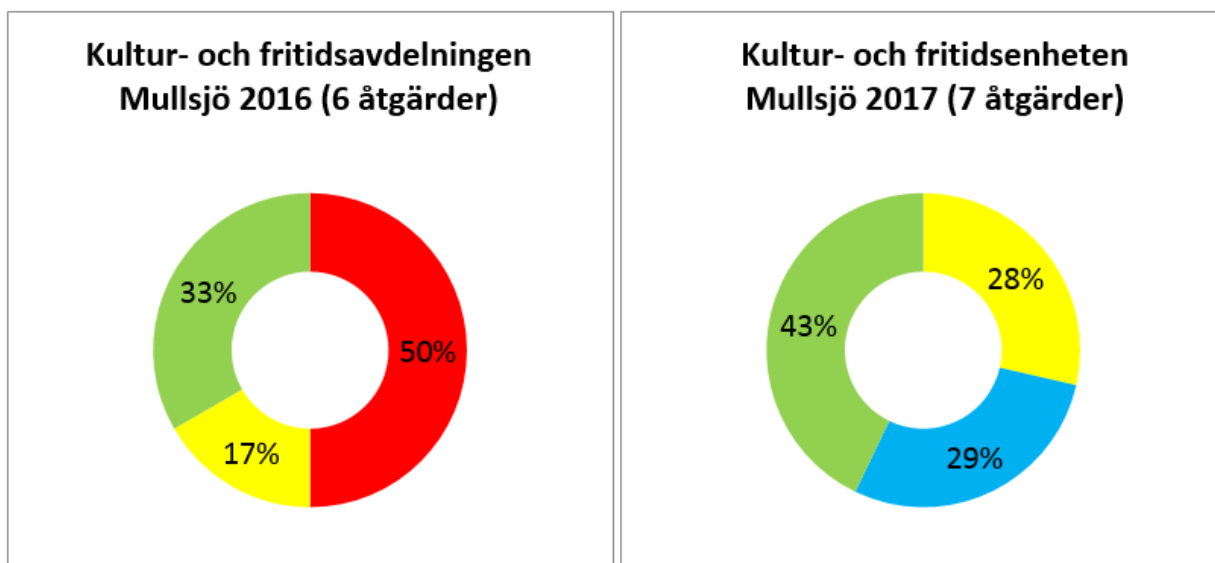
Ekonomiavdelningen har under 2017 påbörjat och fortsatt med arbetet för flertal åtgärder, bl.a. arbetet med LCA (livscykelanalys)/LCC (livskostnadsanalys) och en miljöanpassad inköps- och upphandlingschecklista. Arbetet med dessa åtgärder bör fortsätta under kommande år.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

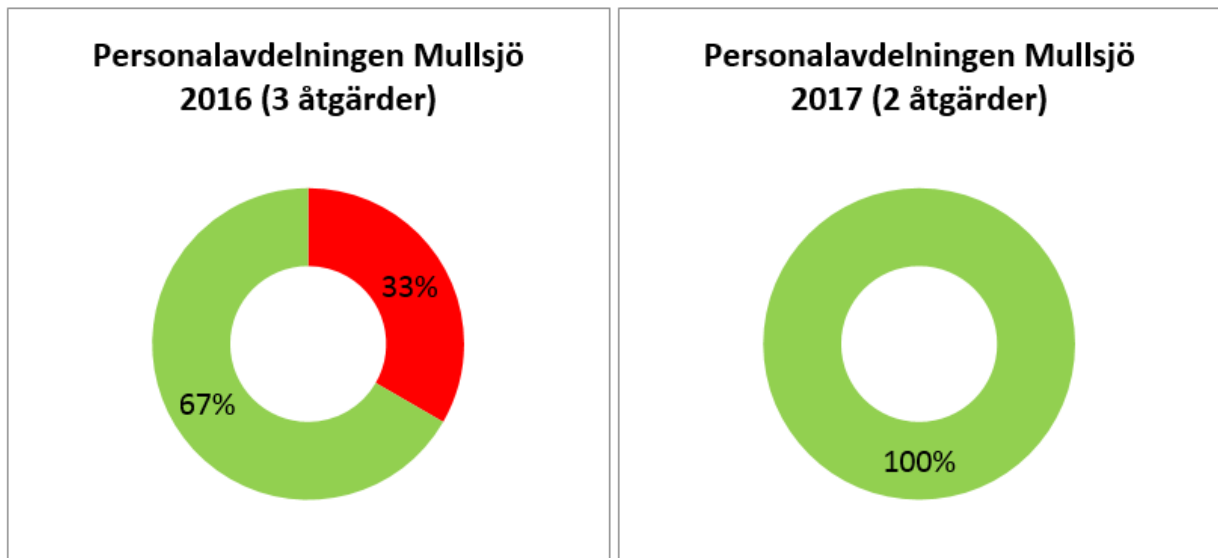
IT-avdelningen har endast en genomförd åtgärd och bör prioritera att komma vidare i arbetet med de icke genomförda eller endast påbörjade åtgärderna så som att sprida information om möjligheterna för resfria möten. Avdelningen bör även ta ett större grepp kring åtgärderna som berör kemikalier.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

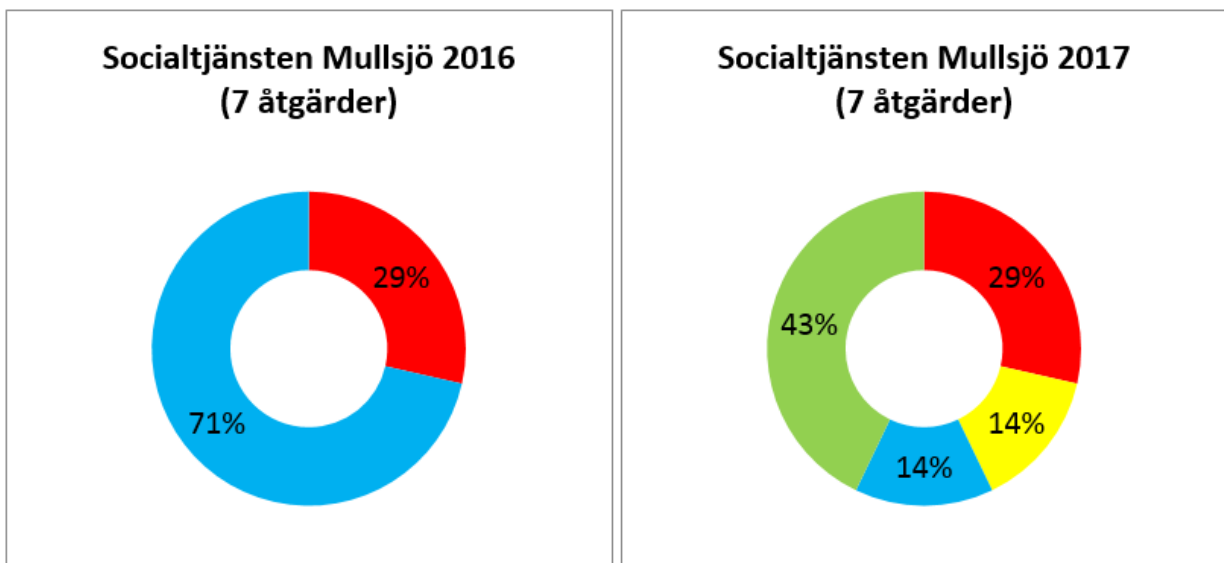
Kultur- och fritidsavdelningen har under 2017 ökat tillgängligheten till natur- och kulturmiljöområden, bland annat genom ledappen "Outdoor Mullsjö". Flera föreningar har genomfört ett byte till LED-belysning. Ett flertal kemikalier har bytts ut och arbetet med detta bör fortsätta. Avdelningen har efter år 2017 inga ej påbörjade åtgärder.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

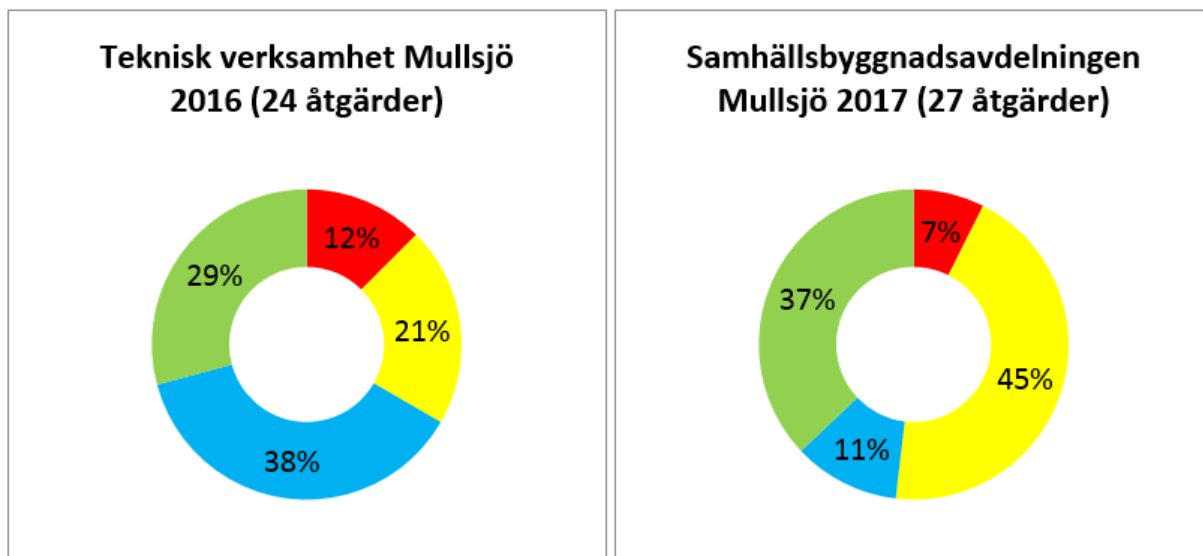
Personalavdelningen har fram till 2017 års slut genomfört alla sina åtgärder. Fokus för kommande år blir att upprätthålla det genom årlig översyn av resepolicyen.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

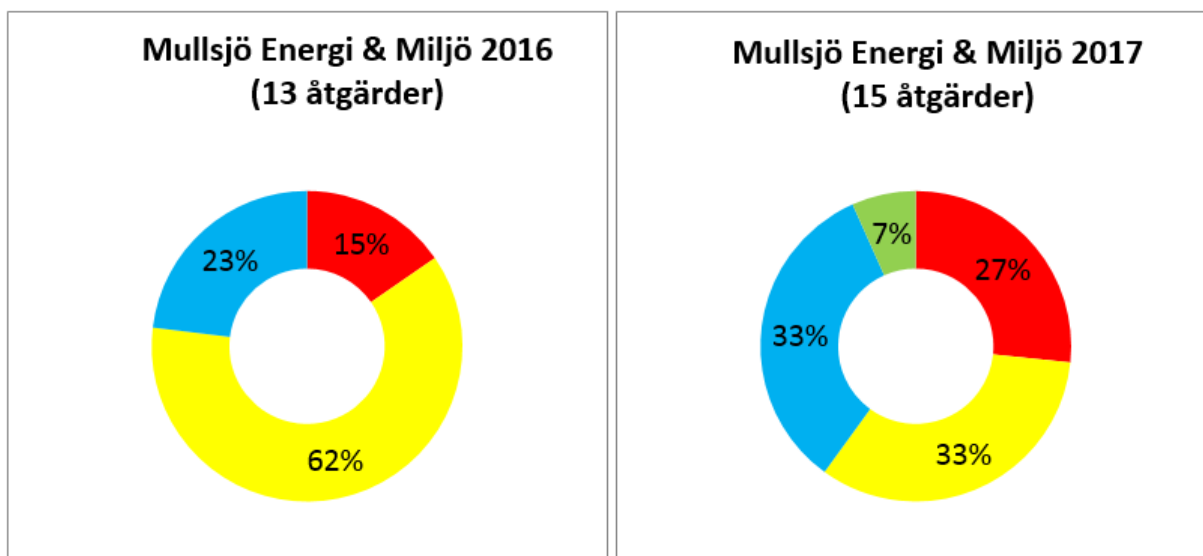
Socialtjänsten har under 2017 genomfört flertal åtgärder. De har bl.a. jobbat med att miljöanpassa fordonsflottan genom att köpa in elcyklar samt att genomgå utbildning inom risk- och kemikaliehantering. Prioritet för kommande år bör vara åtgärder som rör miljöanpassad fordonsflotta (bilar) och utbildning.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

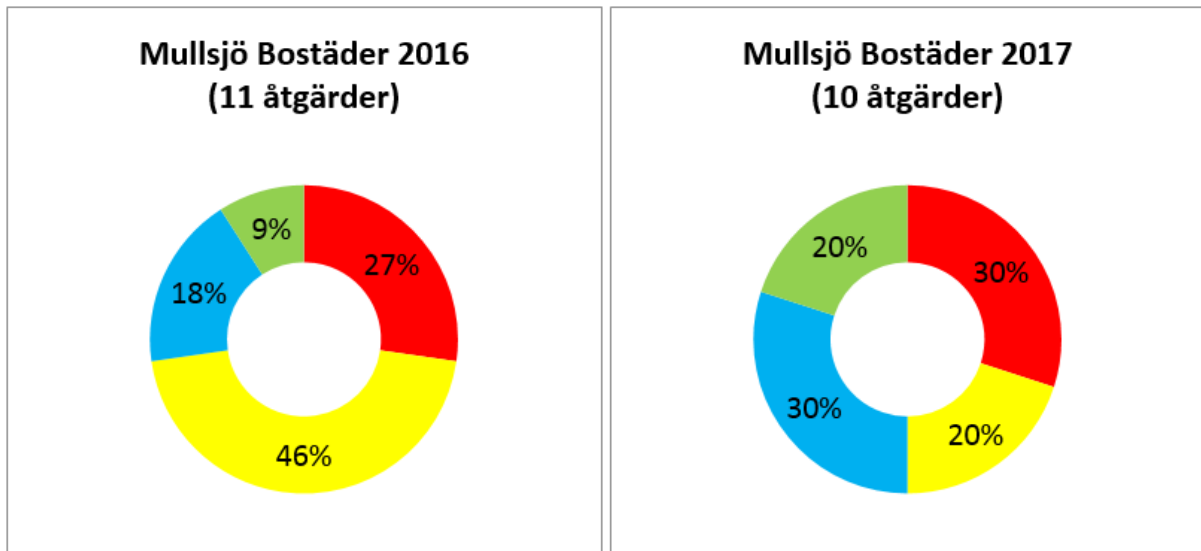
Samhällsbyggnadsavdelningen har under 2017 bytt namn, tidigare Teknisk verksamhet. Avdelningen har bl.a. jobbat med inventering av riskminsknings- och utfasningsämnen samt utbildning i risk- och kemikaliehantering. De har även jobbat med ett utbyte till LED-belysning i befintliga byggnader samt färdigställt en ny gång- och cykelväg i anslutning till v. industriområdet. Även översiktsplanen är fastställd. Fokus för kommande år bör ligga på åtgärder som rör kemikalier, energieffektivisering, miljösamt mat inom kostenheten, installation av solceller samt arbetet med en miljöanpassad fordonsflotta.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Mullsjö Energi & Miljö AB har en genomförd åtgärd och många som ej är påbörjade. Fokus bör ligga på att generellt ta fram en planering för att se till att åtgärderna genomförs inom programperioden.

■ Ej påbörjad ■ Påbörjad ■ Till hälften genomförd ■ Genomförd

Mullsjö Bostäder AB har genomfört ett antal åtgärder men har fler som ej är påbörjade. De bör prioritera åtgärder som rör miljöanpassad fordonsflotta samt kemikalier för kommande år. Arbetet med energieffektivisering och miljöanpassat byggande är påbörjat och bör fortsätta.

Detaljerad uppföljning av åtgärder och nyckeltal

Nedan följer en detaljerad sammanställning av uppföljningen av åtgärder och nyckeltal inom de fyra miljöområdena. Uppföljningen är redovisad i tabeller utifrån varje delmål och i tabellerna är nyckeltalen och åtgärderna numrerade och de har samma nummer som i miljöprogrammet för att göra det enkelt att följa. Statusen för åtgärderna är bedömd utifrån en fyrgradig skala med glada/sura gubbar:

Ej påbörjad

Påbörjad

Till hälften genomförd

Helt genomförd

Efter en beskrivning av varje miljöområde finns också en kort sammanställning över vilka övergripande mål, delmål samt åtgärder som innefattas i det aktuella området. För detaljerad beskrivning av alla delmål och åtgärder, se miljöprogrammet.

Denna del är uppdelad efter kommun, den första delen gäller för Habo kommun och den andra delen för Mullsjö kommun. Det är enbart de som angett uppföljning som står med, nyckeltal från vissa verksamheter saknas. Observera att uppföljningen för miljöstrategen och för Miljöförvaltningen är samma för båda kommunerna eftersom de verksamheterna är gemensamma.

Tabellen nedan redovisar vilka åtgärder som var aktuella för de olika verksamheterna år 2017. Vissa av åtgärderna är inte aktuella för vissa verksamheter. Det gäller t.ex. om det inte finns kemikalier i verksamheten, för de fallen så finns den informationen angiven i svaren.

Förvaltning/bolag	Åtgärder (åtgärdsnummer i handlingsplanen)
Alla förvaltningar och bolag	10, 11, 15, 17, 20, 21, 24
Barn- och utbildningsförvaltningen/Barn- och utbildningsenheten	23, 29, 30
Ekonomienheten/Ekonomiavdelningen	25
Fritids- och kulturförvaltningen/Kultur- och fritidsavdelningen	1, 47
Habo Energi AB m.fl.	4, 5, 6, 8, 22, 31
IS/IT-enheten/IT-avdelningen	12
Miljöförvaltningen	3, 36, 39, 41, 43, 44
Miljöstrategen	2, 26, 27, 28, 33, 52
Mullsjö Bostäder AB	4, 5, 6, 22, 31
Mullsjö Energi & Miljö AB	5, 31, 34, 35, 37, 38, 40, 42
Personal- och löneenheten/Personalavdelningen	13
Socialförvaltningen/Socialtjänsten	14
Tekniska förvaltningen Habo	4, 5, 6, 7, 8, 9, 16, 18, 19, 22, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40, 45, 46, 48, 49, 50, 51
Samhällsbyggnadsavdelningen Mullsjö	4, 5, 6, 7, 8, 9, 16, 18, 19, 22, 31, 32, 45, 46, 48, 49, 50, 51

Habo kommun

Miljöområde: Energi och klimat

MILJÖOMRÅDE: ENERGI OCH KLIMAT

Miljöområdet knyter an till den regionala *Klimat- och energistrategin* och dess åtgärdsprogram som handlar om energieffektivisering, förnybar energi, transporter och anpassning till förändrat klimat.

Tillgången till energi och vilka transportsystem vi använder oss av kommer sannolikt att vara än mer betydelsefulla i framtiden eftersom en tryggad energiförsörjning är en av de viktigaste grundpelarna i samhället. Energianvändning medför påverkan på miljön, till exempel genom växthusgasutsläpp och hälsofarliga utsläpp, försurning, övergödning och buller. För att uppnå de nationella målen krävs en ökad andel förnybara energikällor samtidigt som energiförbrukningen och transportbehovet måste minska.

Miljöområdets koppling till nationella miljö kvalitetsmål:

Begränsad klimatpåverkan
Frisk luft
Bara naturlig försurning
God bebyggd miljö

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

KLIMATSMART
JÖNKÖPINGS LÄN
+ PLUSENERGILÄN 2050

Till miljöområde "Energi och klimat" hör:

Övergripande mål	Nr. 1-3
Delmål	Nr. 1-6
Åtgärder	Nr. 1-18

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 1

Effektivare och klimatsmart energianvändning

Delmål 1: År 2020 bedriver alla företag och föreningar i kommunen energieffektiviseringsarbete.

Nyckeltal	Värde
1. Total energianvändning i kommunerna som geografiskt område (GWh)	258 (GWh) (2013)

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
1. Energieffektivisera föreningslivet (2014-2016)	Fritids- och kulturförvaltningen	a) Enkätundersökning genomfördes 2015. b) Energicentrum medverkade med rådgivning på Kräftlördagen 2017.	

2. Energikontor Norra Småland (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Samarbete med Energikontor Norra Småland har under året skett på distans, via skype-möten och telefonsamtal. Miljöstrategen har inte marknadsfört Energikontor Norra Småland på ett tydligt sätt.	
3. Utveckla tillsynen på energihushållning (2014-2017)	Miljöförvaltningen	Energitillsynsprojektet är genomfört och rapporterat i miljönämnden, 13 företag i Habo och Mullsjö ingick i projektet.	

Delmål 2: Energianvändningen i de kommunala verksamheterna och bolagen är 25 % effektivare år 2016 och 30 % effektivare år 2020 jämfört med år 2008.

Nyckeltal	Värde
1. Total energianvändning i kommunala verksamheter och bolag (MWh)	Tekniska förvaltningen: Ingen tillgänglig statistik.
2. Energianvändning för lokaler och bostäder i kommunala verksamheter och bolag (kWh/m ²)	Tekniska förvaltningen: Ingen tillgänglig statistik.
3. Energianvändning för gatubelysning (kWh/belysningspunkt)	Ingen tillgänglig statistik.
4. Energianvändning för VA-verksamheterna (kWh/m ³)	1,48 kWh/m ³

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
4. Energieffektivt byggande (2014-LÖP)	Habo Bostäder AB	Frågan studeras i samband med projektering av nya bostäder.	
	Tekniska förvaltningen	All nybyggnation klarar kraven.	

5. Handlingsplan för energieffektivisering (2014-2016)	Habo Bostäder AB	Fönsterbyten och tilläggsisolering Fjärrvärme installeras i förvärvade fastigheter.	
	Habo Energi AB	Använder RME som reserv i Habo, och drift sommartid i Fagerhult.	
	Tekniska förvaltningen	Det finns inga handlingsplaner för energieffektivisering, men arbetet pågår ändå.	

Delmål 3: Andelen förnybar energi till lokaler och bostäder i kommunala verksamheter och bolag ska uppgå till 75 % år 2016 och till 100 % år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel förnybar energi av total energianvändning	Tekniska förvaltningen: 100 % förnybar el
2. Egenproducerad solex och solvärme	Tekniska förvaltningen: 22 591 kWh

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
6. Elabonnemang om köp av förnybar el (2014-2016)	Habo Bostäder AB	Bolaget köper bara in vattenkraft.	
	Tekniska förvaltningen	Kommunen köper bara in miljömärkt energi. Ingen förändring sedan 2015.	
7. Solceller uppförs på offentliga byggnader (2014-2017)	Tekniska förvaltningen	Kommunen har uppfört anläggning på VC om ca 180 m ² .	

Övergripande mål 2

Fossilbränslefria och smarta transporter

Delmål 4: Andelen förnybar energi av kommunens och kommunala bolags totala bränsleförbrukning ska uppgå till 25 % år 2016 och 50 % år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel fordon avsedda för förnybara bränslen (%)	Hela kommunen: 9 % (2016). Ingen tillgänglig statistik 2017. Tekniska förvaltningen: 7,1 % Habo Energi AB, m.fl.: Ingen tillgänglig statistik
2. Andel förnybar energi av drivmedelsförbrukningen (% MWh)	Ej möjligt att beräkna då Socialförvaltningen inte angett uppgifter för körda sträckor och drivmedelsleverantörerna har inte angett förvaltningspecifik information.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
8. Offentliga laddstolpar för elfordon (2014-2017)	Habo Energi AB	Åtgärden är ej påbörjad.	
	Tekniska förvaltningen	Alla elladdstolpar utom den publika laddstolpen på Blå Torget har installerats (efter bidrag från Klimatklivet). Denna är dock inköpt men entreprenören som arbetet beställts av har inte utfört detta ännu.	
9. Tankstationer för biogas (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Kommunen följer utvecklingen av marknaden för biogas.	
10. Miljöanpassad fordonsflotta (2014-2017)	Alla förvaltningar och bolag	Generellt: en energideklaration av kommunens fordon gjordes 2015.	
		Barn- och utbildningsförvaltningen: Förvaltningen har inga egna bilar, samordning skett via Tekniska förvaltningen som står för inköpen till bilpoolen.	
		Ekonomienheten: Enheten har inga egna bilar, använder Tekniska förvaltningens bilpool.	
		Fritids- och kulturförvaltningen: en personbil och en minibuss finns på förvaltningen. I dagsläget är det inte aktuellt att byta ut någon av dem.	
		Habo Energi AB: det finns 2 elbilar hos Habo Bostäder AB. Det finns 1 miljöbil hos Habo Energi AB.	
		IS/IT-enheten: Enheten använder kommunens bilpool. Centralhantering av datorer har utvecklats, vilket har gjort att resandet minskat avsevärt.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen ingår i Tekniska förvaltningens bilpool. Bilar förutsätts köpas in enligt rutinen.	
		Personal- och löneenheten: enheten har inga egna bilar, använder kommunens bilpool.	
		Socialförvaltningen: Bilar byts ut enligt upphandling till mer miljövänligt alternativ. Vi försöker också att ersätta bilresor med elcykel.	
		Tekniska förvaltningen: arbete pågår.	

11. Utveckla den kommunala bilpoolen (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: förvaltningen använder Tekniska förvaltningens bilpool och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Ekonomienheten: enheten använder tekniska förvaltningens bilpool och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Fritids- och kulturförvaltningen: förvaltningen har tillgång till Tekniska förvaltningens bilpool och har i dagsläget inget behov att utveckla den ytterligare.	-
		Habo Energi AB: Det finns en poolbil på Habo Energi	
		IS/IT-enheten: enheten använder tekniska förvaltningens bilpool och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Miljöförvaltningen: förvaltningen använder Tekniska förvaltningens bilpool och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Personal- och löneenheten: enheten använder Tekniska förvaltningens bilpool och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Socialförvaltningen: Deltar gärna i arbetet med att utveckla den kommunala bilpoolen.	
		Tekniska förvaltningen: bilpool finns, utvecklad från och med 2015. Flera förvaltningar och enheter har tillgång till den, se ovan. Dessutom har TF en förvaltningsgemensam bilpool som anställda på TF kan använda.	

Delmål 5: Kommunens och kommunala bolags transporter är 10 % effektivare år 2020 jämfört med 2012.

Nyckeltal	Värde
1. Körda sträckor (km, km/fordon)	Fritids- och kulturförvaltningen: Ingen tillgänglig statistik. Socialförvaltningen: Ingen tillgänglig statistik Tekniska förvaltningen: 271 180 km, 9685 km/fordon
2. Energianvändning från bränsleförbrukning (MWh, MWh/fordon)	Hela kommunen (elbilar ej medräknade): 693 MWh (2016). Ingen tillgänglig statistik 2017.
3. Andel miljöbilar (%)	Fritids- och kulturförvaltningen: 0 % Socialförvaltningen: Ingen tillgänglig statistik. Tekniska förvaltningen: 21 %.
4. Koldioxidutsläpp från transporter (ton)	Hela kommunen: 209 ton (2016). Ingen tillgänglig statistik 2017.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
12. Skapa förutsättningar för resfria möten (2014-2015)	IS/IT-enheten	Är klar sedan förra året och samtliga datorer har skype. Det som behövs är komplettering med videokonferensutrustning för sammanträds rummen.	
13. Förnyelse av resepolicy (2014-2015)	Personal- och löneenheten	Nuvarande policy för resor i Habo kommun gäller fr.o.m. 2015-01-01. En översyn gjordes under 2016 för att kontrollera aktualiteten.	
14. Effektiva hemtjänstresor (2014-2017)	Socialförvaltningen	Har inte deltagit i projektet Effektiva hemtjänstresor. Områdena som hemtjänsten arbetar i har fördelats om så att resorna blir färre.	
15. Inköp av elcyklar till kommunala verksamheter och bolag (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: förvaltningen har tillgång till kommunhusets två elcyklar.	
		Ekonomienheten: enheten har tillgång till kommunhusets två elcyklar.	
		Fritids- och kulturförvaltningen: behov finns ej i dagsläget. Personalen använder egna cyklar eller går.	-
		Habo Energi AB: elcyklar finns ej.	
		IS/IT-enheten: enheten har tillgång till kommunhusets två elcyklar.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen har tillgång till kommunhusets två elcyklar.	
		Personal- och löneenheten: enheten har tillgång till kommunhusets två elcyklar.	
		Socialförvaltningen: Hälso- och sjukvårdsenheten samt hemtjänsten har köpt in elcyklar.	
		Tekniska förvaltningen: förvaltningen har med hjälp av bidrag kunnat köpa in 3 st. elcyklar som förvaltningen använder själva samt 4 st. till socialförvaltningen. Inga nya under 2017.	
16. Planera och prioritera förbättring och utbyggnad av gång- och cykelvägar (2014-2017)	Tekniska förvaltningen	Det finns ett embryo till en cykelstrategi och en arbetsgrupp. Underhåll och nybyggnad av cykelvägar sker kontinuerligt.	

17. Utbildning i sparsam körning (2014-LÖP) *Åtgärden kommer att samordnas av miljöstrategen under 2017.	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: Förvaltningen inväntar kommungemensam utbildning.	
		Ekonomienheten: Enhetens anställda har inte genomgått någon sådan utbildning. Vi kör väldigt lite bil i tjänsten. Närmast försumbart.	-
		Fritids- och kulturförvaltningen: Ska genomföras 2018	
		Habo Energi AB: bolagens anställda har inte genomgått någon sådan utbildning.	
		IS/IT-enheten: en person på enheten har gått en sådan utbildning. Behovet är inte stort för de anställda då mycket av arbetet har centraliserats, vilket innebär färre bilresor.	
		Miljöförvaltningen: Åtgärden kommer att samordnas av miljöstrategen för hela kommunen under 2018. Ändrad från G till H pga många nyanställda.	
		Personal- och löneenheten: Berörs ej av detta.	-
		Socialförvaltningen: Kostar mycket, finns ej resurser.	
Tekniska förvaltningen: Upphandling pågår för hela kommunen via Miljöstrateg.			

Övergripande mål 3

Förbereda och anpassade inför klimatförändringar

Delmål 6: Kommunen ska vara förberedd på de konsekvenser som följer av ett framtida förändrat klimat senast år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Utsläpp av växthusgaser i kommunen som geografiskt område (ton)	39 400 ton (2013)

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
18. Kartering av risker i ett framtida förändrat klimat (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Skyfallskartering finns i GIS, övrig riskkartering finns hos Räddningstjänsten/gata och hos VA/fastighet.	

Miljöområde: Miljömedvetenhet

MILJÖOMRÅDE: MILJÖMEDVETENHET

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Luften och hälsans miljömål*. Miljöområdet handlar i stora drag om utfasning av farliga ämnen, upphandling och kunskap om miljö och klimat.

Kommunerna kan arbeta aktivt för att miljöanpassa inköp och upphandling i de kommunala verksamheterna och bolagen genom att utnyttja upphandlingen som ett verktyg för att driva på marknaden mot en hållbar utveckling på flera olika områden. Att höja kunskapen om miljöfrågor är också ett viktigt verktyg men verkar mer långsiktigt. Kommunerna bör säkerställa att personalen har god kompetens och genomföra kunskapshöjande åtgärder gentemot kommuninvånare, närings- och föreningsliv.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Giftfri miljö
Skyddande ozonskikt
Säker strålmiljö

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

Till miljöområde "Miljömedvetenhet" hör:

Övergripande mål	Nr. 4-5
Delmål	Nr. 7-12
Åtgärder	Nr. 19-33

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 4

Miljöanpassade inköp och upphandlingar

Delmål 7: Ekologiska livsmedel som köps in i de kommunala verksamheterna ska uppgå till 25 % år 2016 och 50 % år 2020. Även lokal- och svenskproducerat ska väljas i den mån det är möjligt för att minska transporter.

Nyckeltal	Värde
1. Andel ekologiska livsmedelsinköp (% av kr)	27 %

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
19. Kompetensutveckling miljösmart mat (2014-2016)	Tekniska förvaltningen	Medel från den kommunala miljömåls-potten har beviljats. Utbildning kommer att handlas upp under 2018.	

Delmål 8: År 2020 har användningen av farliga ämnen i kommunala verksamheter och bolag upphört så långt som är möjligt.	
Nyckeltal	Värde
1. Antal utfasnings- och riskminskningsämnen i kommunala verksamheter och bolag (st.)	Barn- och utbildningsförvaltningen: 133 st
	Fritids- och kulturförvaltningen: 0 st
	Habo Energi AB: Ingen tillgänglig statistik
	IS/IT-enheten: 0 st
	Socialförvaltningen: 19 riskbedömningar gjorda, 82 återstår.
	Tekniska förvaltningen: 87 st, varav 40 utfasningsämnen och 55 riskminskningsämnen.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
20. Systematisk utfasning av riskminsknings- och utfasningsämnen (2014-2016)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: Arbetet är pågående genom registrering i Chemgroup. Genom arbetet med giftfri förskola fasas allt fler produkter ut som innehåller skadliga kemikalier.	
		Ekonomienheten: enheten har inga kemikalier i sin verksamhet och anses därför inte beröras av denna åtgärd.	-
		Fritids- och kulturförvaltningen: Kemikaliehanteringen sker med hjälp av Chemgroup. Utfasning sker kontinuerligt.	
		Habo Energi AB: Använder oss av Chemgroup vid kemikaliehantering.	
		IS/IT-enheten: De 2 som fanns är utfasade och ersatta av en som är godkänd.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen har inga kemikalier i sin verksamhet och anses därför inte beröras av denna åtgärd.	-
		Personal- och löneenheten: enheten har inga kemikalier i sin verksamhet och anses därför inte beröras av denna åtgärd.	-
		Socialförvaltningen: förvaltningen använder Chemgroup, men har inget systematiskt arbetsätt för att fasa ut de kemikalier som finns. Socialförvaltningen hänvisar till att de handlar det som är upphandlat.	
		Tekniska förvaltningen: Detta sker fortlöpande t.ex. genom att Chemgroup används, riskbedömningar genomförs. Vid nybyggnation eller ombyggnation används byggvarudeklarationen.	

21. Utbildning i risk- och kemikaliehantering (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: Intendenterna på skolorna och förskolorna har fått utbildning dock inte övrig personal.	
		Ekonomienheten: enheten hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras av åtgärden.	-
		Fritids- och kulturförvaltningen: Två i personalen har genomgått utbildning.	
		Habo Energi AB: några har utbildats via kommunen, men inte alla.	
		IS/IT-enheten: En kemikalieansvarig finns och den har kontakt med Tekniska förvaltningen för detta.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras av åtgärden.	-
		Personal- och löneenheten: enheten hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras av åtgärden.	-
		Socialförvaltningen: delar av förvaltningens anställda har genomgått utbildning.	
		Tekniska förvaltningen: Chemgroup har en återkommande utbildning årligen	
22. Miljöanpassat byggande (2014-LÖP)	Habo Bostäder AB	Det finns ingen policy för miljöanpassat byggande, men inget har heller byggts under 2017. Man utgår ifrån kraven i Miljöprogrammet när det blir aktuellt.	
	Tekniska förvaltningen	Miljöanpassat byggande har genomförts vid byggande av Fagerhults förskola.	
23. Miljöanpassa och utveckla barnmiljöorden (2014-2017)	Barn- och utbildningsförvaltningen	Från 2018 är det många delar som skall påbörjas gällande giftfri förskola. Utbildning av personal och utfasning av äldre leksaker.	

Delmål 9: I alla kommunala verksamheter och bolag beaktas miljöhänsyn och social hänsyn systematiskt vid inköp och upphandling.

Nyckeltal	Värde
1. Andel inköp och upphandlingar där miljö- och etiska krav ställs (%)	52 % för hela kommunen (miljö- eller etiska krav). En sammanvägning av egna upphandlade avtal och avropade från SKL och Jönköpings kommun har gjorts. Bolagen är ej medräknade. Beräkningen är gjord på andelen tecknade ramavtal, ej vad som i verkligheten beställts.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
24. Kompetensutveckling LCA och LCC för inköpsansvariga (2014-2016)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsförvaltningen: Förvaltningens anställda har inte genomgått någon sådan utbildning. Vi anser inte att initiativet till en liknande utbildning ligger på enskilda förvaltningar. Samordning har hittills saknats.	
		Ekonomienheten: Upphandlingscontroller och ekonomichef har motsvarande kunskap.	
		Fritids- och kulturförvaltningen: förvaltningen gör inga större inköp och det är därför inte aktuellt med utbildning.	-
		Habo Energi AB: Planering pågår för hur åtgärden ska genomföras.	
		IS/IT-enheten: två anställda är inköpsansvariga. Dessa tar hänsyn till detta vid inköp och det finns inget behov av vidare utbildning.	-
		Miljöförvaltningen: förvaltningen gör inga större inköp och det är därför inte aktuellt med utbildning.	-
		Personal- och löneenheten: enheten gör inga större inköp och det är därför inte aktuellt med utbildning.	-
		Socialförvaltningen: Socialförvaltningen hänvisar till Charlotta Strengberg.	
		Tekniska förvaltningen: Personal har bytts ut. Utbildningen bör uppdateras. Bör göras i samarbete med upphandlingscontroller.	
25. Miljöanpassad inköps- och upphandlingschecklista (2014-2015)	Ekonomienheten	I samband med att intranätet uppdateras och ny upphandlingspolicy antas kommer upphandlingshandbok att publiceras på intranätet detta kan likställas med checklista.	

Övergripande mål 5

Kunskapen om miljö, energi och klimat är god

Delmål 10: Medvetandet om miljö- och energifrågor och hållbar utveckling ska öka bland kommuninvånarna.

Nyckeltal

Värde

1. Enkätundersökning enligt åtgärd 27 b (se miljöprogrammet)

Har ej genomförts.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Bedömning och kommentarer	Status
26. Miljö- och hälsoåret (2014-2017)	Miljöstrategen	(Habo) Under året har "Miljö- och hälsoåret" pågått i samverkan mellan miljöstrategen, folkhälsoplaneraren, studieförbund, mfl. Sex aktiviteter med olika teman har genomförts under året för att öka kommuninvånarnas kunskap om hälsa och miljö.	
27. Tidningen +E (a: 2014-LÖP, b: 2014-2016)	Miljöstrategen	Tidningen +E:s nummer läggs ut på kommunens hemsida så att kommuninvånarna kan tillgodose sig den även digitalt. Tidningen har även marknadsförts på möten och träffar med både tjänstepersoner och kommuninvånare. Enkätundersökningen är ej gjord.	
28. Energicentrum A6 (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Kommunen har samarbetat med Energicentrum A6 på ett flertal sätt under året. De besökte bl.a. Habo under Kräftlördagen.	

Delmål 11: Elevernas kunskap om natur, miljö, energi och kretslopp ska öka genom systematiskt miljöarbete på skolor och förskolor.

Nyckeltal	Värde
1. Kvalitativ beskrivning av miljöarbetet i skolan	Detta delmål finns inskrivet i förskolans och grundskolans läroplaner. En kontinuerlig progression sker i barnens och elevernas lärande inom detta område.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
29. Utveckla det pedagogiska hållbarhetsarbetet på skolor och förskolor (2014-LÖP)	Barn- och utbildningsförvaltningen	Delmålet finns inskrivet i läroplanerna och i dessa delar arbetar både förskolor och skolor med detta. Genom projektet giftfri förskola har en större medvetenhets uppnåtts.	
30. Utveckla skolgårdar vid skolor och förskolor (2014-2017)	Barn- och utbildningsförvaltningen	Statsbidrag söks för att kunna stödja utvecklingen av förskolegårdarna och skolgårdar. En plan följs för att hantera att fler skuggplatser kommer till stånd på våra förskolor.	

Delmål 12: Kommunens personal har goda miljökunskaper.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
31. Miljöanpassad kompetensutbildning för driftspersonal och bygglövshandläggare (2014-LÖP)	Habo Bostäder AB Habo Energi AB	De anställda har inte gått någon sådan utbildning.	
	Tekniska förvaltningen	Har genomförts på fastighetsenheten men behöver uppdateras på grund av ny personal.	

32. Utbildning i miljöhänsyn vid åtgärder i natur- och kulturmiljöer (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Förvaltningens anställda har inte genomgått någon sådan utbildning.	
33. Tävlingar med miljöfokus för kommunanställda (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Anställda har under året haft möjlighet att ta del av miljötips som läggs upp på webben för allmänheten.	

Miljöområde: Rent vatten

MILJÖOMRÅDE: RENT VATTEN

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Miljömålen för vattnets bästa*. Miljöområdet handlar bland annat om avlopps- och dagvatten, vattenförsörjning, vattenskyddsområden och vattenkvalitet i sjöar och vattendrag. Sjöar, vattendrag och vattentäcker är av stor vikt för många hotade arter och för framtida dricksvattenförsörjning. Därför är det viktigt att vi vårdar våra vatten med omsorg.

Miljöproblem finns i flera vattendrag, både i Habo och Mullsjö men även i Sverige och i världen som helhet. Det är viktigt att vattenförvaltningens arbete med EU:s vattendirektiv får fortsätta för att uppnå god status i våra sjöar och vattendrag på lång sikt.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Ingen övergödning
Levande sjöar och vattendrag
Grundvatten av god kvalitet

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

Till miljöområde "Rent vatten" hör:

Övergripande mål	Nr. 6
Delmål	Nr. 13-14
Åtgärder	Nr. 34-44

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 6

Minska miljöpåverkan på sjöar, vattendrag och dricksvattentäcker

Delmål 13: Tryggad vattenförsörjning och minimerad miljöpåverkan från dagvatten och reningsverk.

Nyckeltal	Värde
1. Mängd ovidkommande vatten in till avloppsreningsverken (m ³)	10 299 m ³

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
34. Förbättringar av det kommunala spillvattennätet (2014-2017)	Tekniska förvaltningen	En teoretisk bedömning av ledningsförnyelsebehovet har gjorts 2016. Denna ska kompletteras med åtgärder. Oförändrat läge sen 2016.	
35. Framtagande av en dagvattenstrategi (2014-2016)	Tekniska förvaltningen	Länsstyrelsen har tagit fram en guide, men ej specifik för Habo. Ingen dagvattenstrategi framtagen i Habo.	
36. Provtagning av dricksvatten (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Uppmaning till att ta vattenprover i enskilda brunnar sker regelbundet via webbsidor och annonsering. En sammanställning av radonresultat har ej gjorts. Presentation via kartmaterial återstår.	
37. Upprätta en vattenförsörjningsplan (2014-2017)	Tekniska förvaltningen	Delar av vattenförsörjningsplanen kommer att tas fram i samband med arbetet med ny ÖP.	
38. Vattenskyddsområden (2014-2017)	Tekniska förvaltningen	Underlag för inrättande/revidering av vattenskyddsområden har tagits fram. Efter synpunkter från länsstyrelsen och SGU håller dessa på att revideras.	

Delmål 14: Samtliga sjöar och vattendrag i kommunen har god kemisk och ekologisk status senast år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel sjöar och vattendrag som inte uppnår god kemisk och ekologisk status (%)	50 %. I den senaste ekologiska statusklassificeringen enligt VISS har Habo kommun 5 st sjöar med god ekologisk status samt 1 st sjö med måttlig ekologisk status, 5 st vattendrag med god ekologisk status samt 8 st med måttlig ekologisk status. Mullsjö kommun har 5 st sjöar med god ekologisk status, 6 st vattendrag med måttlig ekologisk status. I den senaste klassificeringen har parametrar som vandringshinder, flödesreglering samt rätningar av vattendrag vägts in och medfört att många vattendrag för bedömningen måttlig ekologisk status som ny statusklass.
2. Andel åtgärdade avlopp av de 700 som avses i åtgärd 41 (%).	Andel åtgärdade avlopp går inte att mäta då det för varje år tillkommer nya. Det blir därför svårt att mäta i procent. Utbyggnadstakten på det kommunala nätet har också lett till att inte bara avlopp som inkluderas i åtgärd 41 har tillkommit.

3. Årlig total yta kalkade vatten- och markområden (ha)	Nyckeltal ej relevant utifrån hur det är formulerat. Alla vattendrag som kalkas uppnår pH målen under största delen av året enligt resultaten från den provtagning som sker. Det försämrade nyckeltalet visar på förändrade bedömningsparametrar i VISS där försurningen är en del och anses utgöra ett miljöproblem i 5 av 8 avrinningsområden som är med i kalkningsverksamheten i kommunerna. Under 2017 har man sett stora försurningstendenser i Hökesåns övre delar vid vattenprovtagning. En ansökan om nykalkning av våtmarker kommer att lämnas in till LST för att säkerställa pH målen i målområdets övre delar. Miljöförvaltningen anser att Hökesån ska klassas som försurningspåverkad i de övre delarna och det skulle medföra att 6 st av 8 st är försurningspåverkade. Nyckeltalet bör ses som en indikation på att dessa vattendrag är försurningspåverkade och skulle bli försurade med bestående skador på biologin i vattendragen om de inte kalkas kontinuerligt.
---	---

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
39. Fortsatt ytvattenkalkning (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Planerad kalkning har genomförts.	
40. En utökad provtagning på utgående avloppsvatten (2014-2016)	Tekniska förvaltningen	Provtagning har skett men då analysiden hos laboratoriet är lång har svar ännu inte erhållits.	
41. Åtgärda bristfälliga enskilda avlopp (2014-2017)	Miljöförvaltningen	Tillsyn av enskilda avlopp med syfte att åtgärda undermåliga enskilda avloppsanläggningar har fortsatt. Under året har 43 tillståndsansökningar för enskilda avlopp handlagts och 15 avlopp i Mullsjö och 3 avlopp i Habo har anslutits kommunalt. En bedömning av 150 stycken äldre avlopp har gjorts. Information och enkät har skickats till ca 100 fastigheter, cirka 74 av dem har inventerats på plats. Sammanställning och bedömningar pågår.	

<p>43. Restaurera och skydda Vätterbäckarna (H) (2014-LÖP)</p>	<p>Miljöförvaltningen</p>	<p>Vattendom för byggande av fiskväg, ändring av reglering av Hökesjön samt bevattningsuttag ur Hökesån har vunnit laga kraft under 2017. Fortsatta utredningar och värderingar har utförts i arbete med att komma närmare en lösning av fiskvägar vid Habo krafts anläggningar vid fjällbölsdammen och tillhörande kraftverk. Vägtrumman i Knipån vid länsväg 195 har renoverats och miljöanpassats. Utredningar har gjorts och förslag till lösningar har tagits fram vid Habo kvarn i Hökesån. Länsstyrelsen dammprojekt har på börjats med ett antal förelägganden till fastighetsägare att riva ut små dammar som inte längre har någon funktion. För övrigt pågår åtgärdsarbetet på många olika objekt med förberedande utredande arbete inför ansökningar till MMD eller LST.</p>	
<p>44. Minska miljöpåverkan på prioriterade sjöar och vattendrag (2014-LÖP)</p>	<p>Miljöförvaltningen</p>	<p>Den ekologiska statusen för Vasabäcken beskrivs i VISS som måttlig. Det är bedömningen av fisk, näringsämnen som avgjort statusen. I den senaste statusklassificeringen bedöms övergödningen relaterat till utsläpp från Mullsjö ARV vara ett miljöproblem, detta är osannolikt då utsläpp från Mullsjö ARV inte längre sker till Vasabäcken utan till sjön Stråken sedan år 2005. Vattenförekomsten bedöms ha miljöproblem miljögifter på grund av halter över gällande gränsvärden av kvicksilver i fisk och zink i vatten, kvicksilver över gränsvärdet förekommer i alla sjöar och vattendrag över hela Sverige. Halterna av zink finns med i de MIFO inventeringar/undersökningar som görs på verksamheter i avrinningsområdet till Vasabäcken och dess biflöde Mullsjöbäcken.</p>	

Miljöområde: Natur och djur

MILJÖOMRÅDE: NATUR OCH DJUR

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Djurens och växternas miljömål*. Miljöområdet handlar om den biologiska mångfalden och skogarnas produktionsförmåga, tätortsnära skog, naturvärden och sociala värden i naturen. Målen för att värna landskapsbilden är beroende av det sätt vi använder vår omgivning. I detta avseende är alla som brukar mark, jordbruk som skogsbruk de viktigaste aktörerna.

Myndigheter och kommuner spelar en viktig roll i att samordna och förmedla information samt att skydda och förvalta särskilt värdefulla områden, exempelvis genom reservatsbildning.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Myllrande våtmarker
Levande skogar
Ett rikt odlingslandskap
Ett rikt växt- och djurliv

Läs mer om miljömålen på
www.miljomal.se

Till miljöområde "Natur och djur" hör:

Övergripande mål	Nr. 7-8
Delmål	Nr. 15-18
Åtgärder	Nr. 45-52

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 7

Grönstrukturerna är bevarade och naturtillgängligheten är god

Delmål 15: Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Antal skyddsvärda träd (st.)	3 888 st.
2. Beskrivning av skötselarbete utifrån grönstrukturplan	Skötselplan är under framtagande. Inventering har gjorts av kommunala ytor inom Habo tätort och samhällena Baskarp, Brandstorp, Fagerhult, Furusjö och Västerkärr avseende naturvärde och naturvårdsarter (NVI), ekosystemtjänster (EST), grönstruktur och förslag till skötsel samt notering av lokaler med jätteloka.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
45. Grönstrukturplan för tätorter (2014-2016)	Tekniska förvaltningen	Grönstrukturplanen har utarbetats under året och ska godkännas politiskt 2018.	

46. Rutin för skyddsvärda träd, biotoper, andra strukturer och rödlistade arter (2014-2015)	Tekniska förvaltningen	Rutin finns framtagen.	
---	------------------------	------------------------	---

Delmål 16: Tillgängligheten till naturen värnas och bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Total sträcka vandringsleder (km)	136 km

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
47. Ökad tillgänglighet till natur- och kulturmiljöområden (2014-LÖP)	Fritids- och kulturförvaltningen	Pågår kontinuerligt.	

Övergripande mål 8*Natur- och kulturmiljövärdena är bevarade***Delmål 17:** Skötsel av skog- och markområden ska ske med miljö- och naturhänsyn så att dess natur- och kulturmiljövärden bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Miljöcertifierad skog i kommunen (ha, %)	100 %
2. Skyddad skog i kommunen (ha, %)	3 048 ha

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
48. Ökad information och dialog kring skog med höga naturvärden och sociala värden (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Skogspolicy finns framtagen och beslutad av KF.	
49. Kommunala naturreservat (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Inga nya reservat under året	

Delmål 18: Skötsel av odlingslandskap och våtmarksområden ska ske med miljö- och naturhänsyn så att dess natur- och kulturmiljövärden bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Andel öring som når Vättern jämfört med 2007 (%)	Beräkningsmodellen har förändrats och nyckeltalet går därför inte att följa upp.
2. Antal rödlistade arter (st.)	Ingen tillgänglig statistik.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
50. Höjning av jordbruksmarkens status i exploateringsärenden (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Om jordbruksmark ska tas i anspråk måste motivering ges. Detta görs både i ÖP och detaljplaner.	

51. Vägar för biologisk mångfald och bevarande av natur- och kulturmiljövärden (2014-LÖP)	Tekniska förvaltningen	Värdefulla vägkanter har pekats ut i inventering inför Grönstrukturplan. Åtgärder som gynnar natur- och kulturmiljövärden kopplat till vägar kan läggas in i skötselplanen för kommunal mark.	
52. Guidningar på våtmarker (2014-LÖP)	Miljöstrategen	En våtmarksguidning arrangerades av miljöstrategen och naturskyddsföreningen under 2017.	

Mullsjö kommun

Miljöområde: Energi och klimat

MILJÖOMRÅDE: ENERGI OCH KLIMAT

Miljöområdet knyter an till den regionala *Klimat- och energistrategin* och dess åtgärdsprogram som handlar om energieffektivisering, förnybar energi, transporter och anpassning till förändrat klimat.

Tillgången till energi och vilka transportsystem vi använder oss av kommer sannolikt att vara än mer betydelsefulla i framtiden eftersom en tryggad energiförsörjning är en av de viktigaste grundpelarna i samhället. Energianvändning medför påverkan på miljön, till exempel genom växthusgasutsläpp och hälsofarliga utsläpp, försurning, övergödning och buller. För att uppnå de nationella målen krävs en ökad andel förnybara energikällor samtidigt som energiförbrukningen och transportbehovet måste minska.

Miljöområdets koppling till nationella miljö kvalitetsmål:

Begränsad klimatpåverkan
Frisk luft
Bara naturlig försurning
God bebyggd miljö

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

KLIMATSMART
JÖNKÖPINGS LÄN
+ PLUSENERGILÄN 2050

Till miljöområde "Energi och klimat" hör:

Övergripande mål	Nr. 1-3
Delmål	Nr. 1-6
Åtgärder	Nr. 1-18

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 1

Effektivare och klimatsmart energianvändning

Delmål 1: År 2020 bedriver alla företag och föreningar i kommunen energieffektiviseringsarbete.

Nyckeltal	Värde
1. Total energianvändning i kommunerna som geografiskt område (GWh)	208 GWh (2013)

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
1. Energieffektivera föreningslivet (2014-2016)	Kultur- och fritidsavdelningen	Flera föreningar har både påbörjat och avslutat sina åtgärder. Exempel på detta är utbyte av värmesystem samt byte till LED-belysning.	
2. Energikontor Norra Småland (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Samarbete med Energikontor Norra Småland har under året skett på distans, via skypemöten och telefonsamtal. Miljöstrategen har inte marknadsfört Energikontor Norra Småland på ett tydligt sätt.	

3. Utveckla tillsy- nen på energihus- hållning (2014-2017)	Miljöförvaltningen	Energitillsynsprojektet är genomfört och rap- porterat i miljönämnden, 13 företag i Mullsjö och Habo ingick i projektet.	
---	--------------------	--	---

Delmål 2: Energianvändningen i de kommunala verksamheterna och bolagen är 25 % effektivare år 2016 och 30 % effektivare år 2020 jämfört med år 2008.

Nyckeltal	Värde
1. Total energianvändning i kommunala verksamheter och bolag (MWh)	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik. Samhällsbyggnad - Fastighet: 5496 MWh
2. Energianvändning för lokaler och bostäder i kommunala verksamheter och bolag (kWh/m ²)	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik. Samhällsbyggnad – Fastighet: Ingen tillgänglig statistik.
3. Energianvändning för gatubelysning (kWh/belysningspunkt)	336 kWh/belysningspunkt
4. Energianvändning för VA-verksamheterna (kWh/m ³)	0,44 kWh/m ³

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
4. Energieffektivt byggande (2014-LÖP)	Mullsjö Bostäder AB	Arbete för energieffektivt byggande pågår för nybyggnationer.	
	Samhällsbyggnad - Fastighet	Kontinuerligt pågående, utbyte till LED i befintliga byggnader	
5. Handlingsplan för energieffektivisering (2014-2016)	Mullsjö Bostäder AB	Frågan är i fokus och man arbetar kontinuerligt för att energieffektivisera bostäderna.	
	Mullsjö Energi & Miljö AB	Arbete med att energieffektivisera pågår kontinuerligt, men det finns ingen handlingsplan. Mullsjö ARV har åtgärdat interna processläckage som med för minskad pumpenergi användning. En handlingsplan håller på att upprättas.	
	Samhällsbyggnad - Fastighet	Handlingsplan för fastigheter och för gatubelysning är under uppdatering.	

Delmål 3: Andelen förnybar energi till lokaler och bostäder i kommunala verksamheter och bolag ska uppgå till 75 % år 2016 och till 100 % år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel förnybar energi av total energianvändning	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik.
	Samhällsbyggnad - Fastighet: 100 %
2. Egenproducerad solel och solvärme	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik.
	Samhällsbyggnad - Fastighet: Ingen tillgänglig statistik.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
6. Elabonnemang om köp av förnybar el (2014-2016)	Mullsjö Bostäder AB	Avtal om grön el, bra miljöval finns för 2017-2018.	
	Samhällsbyggnad - Fastighet	Fr.o.m. 2015 köper kommunen förnybar el.	
7. Solceller uppförs på offentliga byggnader (2014-2017)	Samhällsbyggnad - Fastighet	Inget genomfört 2017, ett projekt planerat 2018 om den ekonomiska situationen tillåter.	

Övergripande mål 2

Fossilbränslefria och smarta transporter

Delmål 4: Andelen förnybar energi av kommunens och kommunala bolags totala bränsleförbrukning ska uppgå till 25 % år 2016 och 50 % år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel fordon avsedda för förnybara bränslen (%)	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik.
	Mullsjö Energi & Miljö AB: 0 %
	Socialtjänsten – Hemvården: 0 %
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: 0 %
	Samhällsbyggnad: 5,5 %
2. Andel förnybar energi av drivmedelsförbrukningen (% MWh)	Mullsjö Energi & Miljö AB: 0 %
	Samhällsbyggnad: 5 %
	Socialtjänsten – Hemvården: 0 %
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: 0 %

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
8. Offentliga laddstolpar för elfordon (2014-2017)	Samhällsbyggnad	Inga ytterligare laddstolpar har installerats	
9. Tankstationer för biogas (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad - Fastighet	Kommunen följer utvecklingen av marknaden för biogas.	

10. Miljöanpassad fordonsflotta (2014-2017)	Alla förvaltningar och bolag	Generellt: en energideklaration av kommunens fordon gjordes 2015.	
		Barn- och utbildningsenheten: Förskolan har fortfarande tillgång till en bil men använder den i minsta möjliga mån. Elcyklar som köptes in blev tyvärr stulna. Förskolecheferna och specialpedagoger undviker i möjligaste mån bil i samhället.	
		Ekonomiavdelningen: Frågan ligger på Kansliet.	-
		IT-avdelningen: planering pågår för att byta ut den befintliga bilen till en elbil.	
		Kultur- och fritidsavdelningen: avdelningen har inga egna bilar, använder kommunkontorets bilpool.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen ingår i Tekniska förvaltningens bilpool (Habo). Bilar förutsätts köpas in enligt rutinen.	
		Mullsjö Bostäder AB: Fordonsflottan består av fyra fordon med modern dieselmotor, av totalt 6 fordon. Elbilen är återlämnad pga kort räckvidd och ingen dragvikt.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: bolaget har inte köpt in något nytt fordon under året.	
		Personalavdelningen: avdelningen har inga egna bilar, använder kommunens bilpool.	
		Socialtjänsten: Tankar tre av fyra bilar med blyfri bensin.	
		Samhällsbyggnad: Äskande om omställning till elfordon har lämnats.	

OBS! För åtgärd 11 så använder de flesta avdelningar och enheter kommunens bilpool, men beslut rörande den och vilka fordon som finns där är beslut som fattas av kommunledningen, alla chefer i ledningsgruppen har därför ett gemensamt ansvar för denna åtgärd.

11. Utveckla den kommunala bilpoolen (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: enheten beslutar inte i frågan.	-
		Ekonomiavdelningen: avdelningen beslutar inte i frågan.	-
		IT-avdelningen: avdelningen beslutar inte i frågan.	-
		Kultur- och fritidsavdelningen: avdelningen beslutar inte i frågan.	-
		Miljöförvaltningen: förvaltningen använder Tekniska förvaltningens bilpool (i Habo) och anses inte beröras av denna åtgärd.	-
		Mullsjö Bostäder AB: Har ingen bilpool, men anser sig inte beröras av åtgärden.	-
		Mullsjö Energi & Miljö AB: MEMAB deltar inte i den Kommunala bilpoolen.	-
		Personalavdelningen: avdelningen beslutar inte i frågan.	-
		Socialtjänsten: Socialtjänsten beslutar inte i frågan.	-
		Samhällsbyggnad: Samhällsbyggnad beslutar inte i frågan.	-

Delmål 5: Kommunens och kommunala bolags transporter är 10 % effektivare år 2020 jämfört med 2012.

Nyckeltal	Värde
1. Körda sträckor (km, km/fordon)	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik
	Mullsjö Energi & Miljö AB: 58 000 km, 11 600 km/fordon
	Socialtjänsten – Hemvården: Ingen tillgänglig statistik
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: Ingen tillgänglig statistik
	Samhällsbyggnad: 88 894 km (2016). Ingen tillgänglig statistik 2017.
2. Energianvändning från bränsleförbrukning (MWh, MWh/fordon)	Mullsjö Energi & Miljö AB: 79,088 MWh 15,818 MWh/fordon
	Socialtjänsten – Hemvården: Ingen tillgänglig statistik.
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: Ingen tillgänglig statistik.
	Samhällsbyggnad: 87,4 MWh, 5,5 MWh/fordon (2016). Ingen tillgänglig statistik 2017.

3. Andel miljöbilar (%)	Mullsjö Bostäder AB: Ingen tillgänglig statistik.
	Mullsjö Energi & Miljö AB: 0 %
	Socialtjänsten – Hemvården: 0 %
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: 0 %
	Samhällsbyggnad: Ingen tillgänglig statistik.
4. Koldioxidutsläpp från transporter (ton)	Socialtjänsten – Hemvården: Ingen tillgänglig statistik.
	Socialtjänsten – Hälsa och sjukvård: Ingen tillgänglig statistik.
	Samhällsbyggnad: 1,4 ton

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
12. Skapa förutsättningar för resfria möten (2014-2015)	IT-avdelningen	Tekniken finns på plats, men information kring hur den används har inte spridits.	
13. Förnyelse av resepolicy (2014-2015)	Personalavdelningen	Riktlinjer för resor i tjänsten har omarbetats under 2016 och en ny version har beslutats.	
14. Effektiva hemtjänstresor (2014-2017)	Socialtjänsten	Detta är ett pågående arbete.	
15. Inköp av elcyklar till kommunala verksamheter och bolag (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: Elcyklar har inte köpts in under 2017	
		Ekonomiavdelningen: se nedan.	
		IT-avdelningen: en elcykel har köpts in till avdelningen under 2016 (avdelningen är en del av Ekonomiavdelningen).	
		Kultur- och fritidsavdelningen: avdelningen har inget behov av att ha en egen elcykel och anses därför inte beröras av åtgärden.	-
		Miljöförvaltningen: förvaltningen har tillgång till kommunhusets två elcyklar (Habo).	
		Mullsjö Bostäder AB: Har inga elcyklar. Fungerar inte i verksamheten.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: MEMAB har inte köpt in någon elcykel ej tillämpligt i verksamheten.	
		Personalavdelningen: Har inte möjlighet att ha egna cyklar, måste samordnas med hela Kommunkontoret.	-

		Socialtjänsten: Arbete pågår, finns 4 elcyklar.	
		Samhällsbyggnad: En elcykel har införskaffats till Samhällsbyggnadsavdelningen under 2017	
16. Planera och prioritera förbättring och utbyggnad av gång- och cykelvägar (2014-2017)	Samhällsbyggnad – Plan & bygg	Plan- och byggenheten planerar för nya GC-vägar i samband med detaljplaneläggning i övrigt ligger ansvaret på tekniska enheten.	
17. Utbildning i sparsam körning (2014-LÖP)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: Sparsam körning är aktuell för verksamheter som kör i tjänsten, Såväl skola som förskola bedriver sin verksamhet på plats. Körning är därför mycket ovanlig.	
		Ekonomiavdelningen: Avdelningens anställda kör sällan bil i tjänsten.	
		IT-avdelningen: Personalen har anmälts till utbildning.	
		Kultur- och fritidsavdelningen: Utbildning ska genomföras under 2018/19.	
		Miljöförvaltningen: utbildning har genomförts på förvaltningen för personal som kör mycket bil i tjänsten. Nyanställda kommer att erbjudas utbildning 2017.	
		Mullsjö Bostäder AB: Ej genomförd.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: Driften har genomfört EKO-driving 2013.	
		Personalavdelningen: Samordnad hantering i kommunen.	-
		Socialtjänsten: Utbildning inte genomförd till nya medarbetare.	
		Samhällsbyggnad: utbildning sker förhoppningsvis under 2018	

Övergripande mål 3*Förberedda och anpassade inför klimatförändringar*

Delmål 6: Kommunen ska vara förberedd på de konsekvenser som följer av ett framtida förändrat klimat senast år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Utsläpp av växthusgaser i kommunen som geografiskt område (ton)	21 600 ton (2013).

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
18. Kartering av risker i ett framtida förändrat klimat (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad – Plan & bygg	Det finns en översiktlig översvämningsskartering från 2015 gjord av Tidans (sträckan från Stråken till mynning i Vänern) och även Länsstyrelsen har gjort en skyfallsskartering över Mullsjö tätort som visar på hur samhället påverkas av ett 100-års regn, detta finns dock inte tillgängligt på några kartor i dagsläget utan kommer läggas in under året.	

Miljöområde: Miljömedvetenhet

MILJÖOMRÅDE: MILJÖMEDVETENHET

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Luften och hälsans miljömål*. Miljöområdet handlar i stora drag om utfasning av farliga ämnen, upphandling och kunskap om miljö och klimat.

Kommunerna kan arbeta aktivt för att miljöanpassa inköp och upphandling i de kommunala verksamheterna och bolagen genom att utnyttja upphandlingen som ett verktyg för att driva på marknaden mot en hållbar utveckling på flera olika områden. Att höja kunskapen om miljöfrågor är också ett viktigt verktyg men verkar mer långsiktigt. Kommunerna bör säkerställa att personalen har god kompetens och genomföra kunskaphöjande åtgärder gentemot kommuninvånare, närings- och föreningsliv.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Giftfri miljö
Skyddande ozonskikt
Säker strålmiljö

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

Till miljöområde "Miljömedvetenhet" hör:

Övergripande mål	Nr. 4-5
Delmål	Nr. 7-12
Åtgärder	Nr. 19-33

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 4

Miljöanpassade inköp och upphandlingar

Delmål 7: Ekologiska livsmedel som köps in i de kommunala verksamheterna ska uppgå till 25 % år 2016 och 50 % år 2020. Även lokal- och svenskproducerat ska väljas i den mån det är möjligt för att minska transporterna.

Nyckeltal	Värde
1. Andel ekologiska livsmedelsinköp (%)	30 %

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
19. Kompetensutveckling miljösmart mat (2014-2016)	Samhällsbyggnad - Kost	Under 2017 har denna kompetensutveckling inte skett för personal, dock har ett arbete med ny matsedel och nytt informationsblad till kommuninvånarna börjat diskuteras fram. Under 2016 kom Mullsjö Kommuns Kostpolicy, vilket varit ett stort arbete i sig. I framtida matsedel kommer det även markeras ut på matsedel vid klimatsmart mat och vad miljövinning är	

		och under 2018 startar vi arbetet med utbildning av klimatsmart mat för personal.	
--	--	---	--

Delmål 8: År 2020 har användningen av farliga ämnen i kommunala verksamheter och bolag upphört så långt som är möjligt.

Nyckeltal	Värde
1. Antal utfasnings- och riskminskningsämnen i kommunala verksamheter och bolag (st.)	Kultur- och fritidsavdelningen: Pga avsaknad av kemikaliehanteringssystem finns inga siffror på detta.
	Personalavdelningen: Ingen tillgänglig statistik.
	Samhällsbyggnad: Ingen tillgänglig statistik.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
20. Systematisk utfasning av riskminsknings- och utfasningsämnen (2014-2016)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: Skogsgläntans förskola, har byggts efter "giftfri förskolakonceptet". Utrensningen av plaster och madrasser fortsätter. Inventering av samtliga förskolor har skett.	
		Ekonomiavdelningen: avdelningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras.	-
		IT-avdelningen: Behovet får utredas.	
		Kultur- och fritidsavdelningen: Kemikalierna finns i simhallen och ett arbete mot renare hantering pågår. Vissa kemikalier har redan bytts ut.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen har inga kemikalier i sin verksamhet och anses därför inte beröras av denna åtgärd.	-
		Mullsjö Bostäder AB: Arbeta pågår.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: MEMAB Har inte fasat ut något ämne. Kräver ändring i VA processen. Ändring av processen i Sandhem ARV kan medföra en utfasning 2018.	
		Personalavdelningen: avdelningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras.	-
		Socialtjänsten: förvaltningen har inte gjort någon inventering kring vilka kemikalier som finns i verksamheten.	
		Samhällsbyggnad: Inventering genomförd. Upphandling av kemikaliehanteringssystem ska ske under 2018.	
21. Utbildning i risk- och kemikaliehantering (2014-2015)	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: Ny utbildning i kemikaliekloka förskolor är genomförd. I utbildningen ingick inventering av förskolorna.	

		Ekonomiavdelningen: Avdelningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras.	-
		IT-avdelningen: Behovet får utredas.	
		Kultur- och fritidsavdelningen: Delar av simhallspersonalen har gått utb.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras av åtgärden.	-
		Mullsjö Bostäder AB: utbildning har inte genomförts.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: Delar av de anställda har genomgått kemikaliehantering.	
		Personalavdelningen: avdelningen hanterar inga kemikalier och anses därför inte beröras.	-
		Socialtjänsten: Utbildning har genomförts.	
		Samhällsbyggnad: Utbildning hölls 2017.	
22. Miljöanpassat byggande (2014-LÖP)	Mullsjö Bostäder AB	Arbete pågår och vikt läggs på rekommenderade material. Solceller visade sig inte genomförbart i det projekt vi avsåg.	
	Samhällsbyggnad - Fastighet	Ja, i de fall det är möjligt vid ny-, om- och tillbyggnader.	
23. Miljöanpassa och utveckla barnmiljöer (2014-2017)	Barn- och utbildningsenheten	Arbetet med att miljöanpassa och utveckla barnmiljöer fortsätter.	

Delmål 9: I alla kommunala verksamheter och bolag beaktas miljöhänsyn och social hänsyn systematiskt vid inköp och upphandling.

Nyckeltal	Värde
1. Andel inköp och upphandlingar där miljö- och etiska krav ställs (%)	61% för hela kommunen (miljö- eller etiska krav). Vi använder Kommentus ramavtal och där tar man hänsyn till detta.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
24. Kompetensutveckling LCA och LCC för inköpsansvariga	Alla förvaltningar och bolag	Barn- och utbildningsenheten: Livscykelanalys och livscykelkostnad är okända begrepp inom barn och utbildning. Många	

(2014-2016)		inköp är delegerade ut till verksamheter-na. Diskussion med miljöstrategen hur denna fråga ska adresseras fortsätter.	
		Ekonomiavdelningen: en inköpscontroller har anställts under 2016 och arbetet med att utveckla inköpsrutiner har påbörjats..	
		IT-avdelningen: avdelningen har inte genomgått någon utbildning.	
		Kultur- och fritidsavdelningen: Livslängd och kvalitet är utgångsfaktorer när upphandlingar görs. Avdelningen har inte så många större inköp, men utgår ifrån de faktorerna när de görs.	
		Miljöförvaltningen: förvaltningen gör inga större inköp och det är därför inte aktuellt med utbildning.	-
		Mullsjö Bostäder AB: en person i bolaget har fått sådan kompetens.	
		Mullsjö Energi & Miljö AB: MEMAB Upphandlingar tillämpar LCA och LCC där det går.	
		Personalavdelningen: Avdelningen gör inga större inköp och anses därför inte beröras.	-
		Socialtjänsten: Utbildning har inte genomförts.	
	Samhällsbyggnad: Fortlöpande utbildning krävs.		
25. Miljöanpassad inköps- och upphandlingschecklista (2014-2015)	Ekonomiavdelningen	Inköpscontroller har anställts under 2016, så detta kommer att tas fram.	

Övergripande mål 5

Kunskapen om miljö, energi och klimat är god

Delmål 10: Medvetandet om miljö- och energifrågor och hållbar utveckling ska öka bland kommuninvånarna.

Nyckeltal	Värde
1. Enkätundersökning enligt åtgärd 27 b (se miljöprogrammet)	Har ej genomförts.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
26. Miljö- och hälsoåret (2014-2017)	Miljöstrategen	Mullsjö är ännu inte med i Miljö- och hälsoåret, men aktiviteter inom det har under året samordnats med Habo kommun vid vissa tillfällen.	

27. Tidningen +E (a:2014-LÖP, b: 2014-2016)	Miljöstrategen	Tidningen +E:s nummer läggs ut på kommunens hemsida så att kommuninvånarna kan tillgodose sig den även digitalt. Tidningen har även marknadsförts på möten och träffar med både tjänstepersoner och kommuninvånare. Enkätundersökningen är ej gjord.	
28. Energicentrum A6 (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Kommunen har samarbetat med Energicentrum A6 på ett flertal sätt under året.	

Delmål 11: Elevernas kunskap om natur, miljö, energi och kretslopp ska öka genom systematiskt miljöarbete på skolor och förskolor.

Nyckeltal	Värde
1. Kvalitativ beskrivning av miljöarbetet i skolan	Det arbete som beskrivits 2015 och 2016 gäller fortfarande. Inom skolorna jobbas det mycket med återvinning och återanvändning. Flera skolor och förskolor har även skräpplockardagar. Bedömningen är att miljöfrågorna ökar i betydelse i skolans verksamhet och miljömedvetenheten ökar.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
29. Utveckla det pedagogiska hållbarhetsarbetet på skolor och förskolor (2014-LÖP)	Barn- och utbildningsenheten	Undervisningen i skolan ska enligt läroplanen belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling. Denna tanke kommer sedan igen i flera av kursplanerna i såväl samhällsorienterade som naturorienterade och praktiskt-estetiska ämnen. Därmed är miljöfrågorna också en naturlig del av skolans vardag. För att ytterligare förstärka detta arbete har skolorna påbörjat ett utökat samarbete med återvinningscentral och second hand-butiker. I hemkunskapen har man också fortsatt med att utveckla skolträdgården där olika typer av grönsaker och äpplen ska odlas. Man vill också öka andelen ekologiska livsmedel. Medel ur miljöpotten har också sökts för studiebesök på återvinningscentralen.	
30. Utveckla skolgårdar vid skolor och förskolor (2014-2017)	Barn- och utbildningsenheten	Under 2017 har en grupp bestående av förvaltningsledning, personal från samhällsbyggnad, lärare på Trollehöjdskolan, skolledning på Trollehöjdskolan tillsammans med elever arbetat fram ett förslag till en pedagogiskt utvecklad skolgård med möjlighet till såväl aktiviteter som social samvaro.	

Delmål 12: Kommunens personal har goda miljökunskaper.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
31. Miljöanpassad kompetensutbildning för driftspersonal och bygglovshandläggare (2014-LÖP)	Mullsjö Bostäder AB	Utbildning har ej genomförts.	
	Mullsjö Energi & Miljö AB	Riktad driftutbildning har för avloppsreningensverk hargenomfört av en driftperson.	
	Samhällsbyggnad, Samhällsbyggnad – Plan & Bygg	Fortlöpande utbildning krävs. Goda kunskaper finns inom plan- och byggenheten, löpande sker kompetensutbildning inom området.	
32. Utbildning i miljöhänsyn vid åtgärder i natur- och kulturmiljöer (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad	Vid skogsavverkning anlitas Sydved som entreprenör. Företaget är certifierat enligt PEFC och FCS.	
33. Tävlingar med miljöfokus för kommunanställda (2014-LÖP)	Miljöstrategen	Anställda har under året haft möjlighet att ta del av miljötips som läggs upp på webben för allmänheten.	

Miljöområde: Rent vatten

MILJÖOMRÅDE: RENT VATTEN

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Miljömålen för vattnets bästa*. Miljöområdet handlar bland annat om avlopps- och dagvatten, vattenförsörjning, vattenskyddsområden och vattenkvalitet i sjöar och vattendrag. Sjöar, vattendrag och vattentäkter är av stor vikt för många hotade arter och för framtida dricksvattenförsörjning. Därför är det viktigt att vi vårdar våra vatten med omsorg.

Miljöproblem finns i flera vattendrag, både i Habo och Mullsjö men även i Sverige och i världen som helhet. Det är viktigt att vattenförvaltningens arbete med EU:s vattendirektiv får fortsätta för att uppnå god status i våra sjöar och vattendrag på lång sikt.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Ingen övergödning
Levande sjöar och vattendrag
Grundvatten av god kvalitet

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

Till miljöområde "Rent vatten" hör:

Övergripande mål	Nr. 6
Delmål	Nr. 13-14
Åtgärder	Nr. 34-44

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 6

Minska miljöpåverkan på sjöar, vattendrag och dricksvattentäkter

Delmål 13: Tryggad vattenförsörjning och minimerad miljöpåverkan från dagvatten och reningsverk.

Nyckeltal	Värde
1. Mängd ovidkommande vatten in till avloppsreningsverken (m ³)	Mullsjö Energi & Miljö AB: 362 545 m ³

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
34. Förbättringar av det kommunala spillvattennätet (2014-2017)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Möjliga ledningar har börjat identifieras och filmats.	
35. Framtagande av en dagvattenstrategi (2014-2016)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Förslag åter från Kommunstyrelsen i augusti 2017 för anpassning till kommunens Miljö och Klimat mål	
36. Provtagning av dricksvatten (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Uppmaning till att ta vattenprover i enskilda brunnar sker regelbundet via webbsidor och annonsering. En sammanställning av radonresultat har ej gjorts. Pre-	

		sentation via kartmaterial återstår.	
37. Upprätta en vattenförsörjningsplan (2014-2017)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Det finns en vattenförsörjningsplan som Länsstyrelsen har gjort för samtliga kommuner i länet. Det har dock inte tagits fram någon lokal.	
38. Vattenskyddsområden (2014-2017)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Vattentäkterna i Mullsjö och Sandhem har vattenskyddsområden.	

Delmål 14: Samtliga sjöar och vattendrag i kommunen har god kemisk och ekologisk status senast år 2020.

Nyckeltal	Värde
1. Andel sjöar och vattendrag som inte uppnår god kemisk och ekologisk status (%)	50 %. I den senaste ekologiska statusklassificeringen enligt VISS har Habo kommun 5 st sjöar med god ekologisk status samt 1 st sjö med måttlig ekologisk status, 5 st vattendrag med god ekologisk status samt 8 st med måttlig ekologisk status. Mullsjö kommun har 5 st sjöar med god ekologisk status, 6 st vattendrag med måttlig ekologisk status. I den senaste klassificeringen har parametrar som vandringshinder, flödesreglering samt rätningar av vattendrag vägts in och medfört att många vattendrag för bedömningen måttlig ekologisk status som ny statusklass.
2. Andel åtgärdade avlopp av de 700 som avses i åtgärd 41 (%).	Andel åtgärdade avlopp går inte att mäta då det för varje år tillkommer nya. Det blir därför svårt att mäta i procent. Utbyggnadstakten på det kommunala nätet har också lett till att inte bara avlopp som inkluderas i åtgärd 41 har tillkommit.
3. Årlig total yta kalkade vatten- och markområden (ha)	Nyckeltal ej relevant utifrån hur det är formulerat. Alla vattendrag som kalkas uppnår pH målen under största delen av året enligt resultaten från den provtagning som sker. Det försämrade nyckeltalet visar på förändrade bedömnings parametrar i VISS där försurningen är en del och anses utgöra ett miljöproblem i 5 av 8 avrinningsområden som är med i kalkningsverksamheten i kommunerna. Under 2017 har man sett stora försurningstendenser i Hökesåns övre delar vid vattenprovtagning. En ansökan om nykalkning av våtmarker kommer att lämnas in till LST för att säkerställa pH målen i målområdets övre delar. Miljöförvaltningen anser att Hökesån ska klassas som försurningspåverkad i de övre delarna och det skulle medföra att 6 st av 8 st är försurningspåverkade. Nyckeltalet bör ses som en indikation på att dessa vattendrag är försurningspåverkade och skulle bli försurade med bestående skador på biologin i vattendragen om de inte kalkas kontinuerligt.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
39. Fortsatt ytvattenkalkning (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Planerad kalkning har genomförts.	
40. En utökad provtagning på utgående avloppsvatten (2014-2016)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Provtagningar på avloppsvatten görs innan och efter avloppsvatten når dammsystemen.	
41. Åtgärda bristfälliga enskilda avlopp (2014-2017)	Miljöförvaltningen	Både Mullsjö och Habo: Tillsyn av enskilda avlopp med syfte att åtgärda undermåliga enskilda avloppsanläggningar har fortsatt. Under året har 43 tillståndsansökningar för enskilda avlopp handlagts och 15 avlopp i Mullsjö och 3 avlopp i Habo har anslutits kommunalt. En bedömning av 150 stycken äldre avlopp har gjorts. Information och enkät har skickats till ca 100 fastigheter, cirka 74 av dem har inventerats på plats. Sammanställning och bedömningar pågår.	
42. Framtagande av VA-plan (Gäller endast Mullsjö) (2014-2016)	Mullsjö Energi & Miljö AB	Arbete pågår.	
43. Restaurera och skydda Vätterbäckarna (H) (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Åtgärden gäller enbart för Habo kommun.	-
44. Minska miljöpåverkan på prioriterade sjöar och vattendrag (2014-LÖP)	Miljöförvaltningen	Den ekologiska statusen för Vasabäcken beskrivs i VISS som måttlig. Det är bedömningen av fisk, näringsämnen som avgjort statusen. I den senaste statusklassificeringen bedöms övergödningen relaterat till utsläpp från Mullsjö ARV vara ett miljöproblem, detta är osannolikt då utsläpp från Mullsjö ARV inte längre sker till Vasabäcken utan till sjön Stråken sedan år 2005. Vattenförekomsten bedöms ha miljöproblem miljögifter på grund av halter över gällande gränsvärden av kvicksilver i fisk och zink i vatten, kvicksilver över gränsvärdet förekommer i alla sjöar och vattendrag över hela Sverige. Halterna av zink finns med i de MIFO inventeringar/undersökningar som görs på verksamheter i avrinningsområdet till Vasabäcken och dess biflöde Mullsjöbäcken.	

Miljöområde: Natur och djur

MILJÖOMRÅDE: NATUR OCH DJUR

Miljöområdet knyter an till det regionala miljöprogrammet *Djurens och växternas miljömål*. Miljöområdet handlar om den biologiska mångfalden och skogarnas produktionsförmåga, tätortsnära skog, naturvärden och sociala värden i naturen. Målen för att värna landskapsbilden är beroende av det sätt vi använder vår omgivning. I detta avseende är alla som brukar mark, jordbruk som skogsbruk de viktigaste aktörerna.

Myndigheter och kommuner spelar en viktig roll i att samordna och förmedla information samt att skydda och förvalta särskilt värdefulla områden, exempelvis genom reservatsbildning.

Miljöområdets koppling till nationella miljökvalitetsmål:

Myllrande våtmarker
Levande skogar
Ett rikt odlingslandskap
Ett rikt växt- och djurliv

Läs mer om miljömålen på www.miljomal.se

Till miljöområde "Natur och djur" hör:

Övergripande mål	Nr. 7-8
Delmål	Nr. 15-18
Åtgärder	Nr. 45-52

För varje delmål finns dessutom ett antal nyckeltal presenterade.

Övergripande mål 7

Grönstrukturerna är bevarade och naturtillgängligheten är god

Delmål 15: Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Antal skyddsvärda träd (st.)	2 918 st
2. Beskrivning av skötselarbete utifrån grönstrukturplan	Ingen tillgänglig information.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
45. Grönstrukturplan för tätorter (2014-2016)	Samhällsbyggnad – Gata park	Översiktsplan är fastställd.	
46. Rutin för skyddsvärda träd, biotoper, andra strukturer och rödlistade arter (2014-2015)	Samhällsbyggnad – Gata park	Kommunen använder Trädportalen och Länsstyrelsens sammanställning av skyddsvärda träd.	

Delmål 16: Tillgängligheten till naturen värnas och bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Total sträcka vandringsleder (km)	353 km (lederna är nu digitaliserade).

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
47. Ökad tillgänglighet till natur- och kultur- miljöområden (2014-LÖP)	Kultur- och fritids-avdelningen	a) Uppfyllt b) Pilgrimsleden blev ej av pga problem med vissa markägare. Ledappen Outdoor Mullsjö är sedan våren 2017 i fullt bruk och visar även tillgänglighet via allmänna kommunikationer. Ökar generellt tillgängligheten till friluftsliv.	

Övergripande mål 8*Natur- och kulturmiljövärdena är bevarade***Delmål 17: Skötsel av skog- och markområden ska ske med miljö- och naturhänsyn så att dess natur- och kulturmiljövärden bevaras.**

Nyckeltal	Värde
1. Miljöcertifierad skog i kommunen (ha, %)	100 %. All skog är FSC- och PEFC-märkt.
2. Skyddad skog i kommunen (ha, %)	Ca 1 ha är biotopskyddat. Kommunen har sammanlagt ca 350 ha skog. Med stiftelseskogen är summan 500 ha.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
48. Ökad information och dialog kring skog med höga naturvärden och sociala värden (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad – Gata park	Skog med höga naturvärden och sociala värden finns med i såväl Grönstruktur som i Skogsplanen, vilka bedöms antas under 2018. Den tätortsnära skogen är till huvuddel kommunalt ägd. För den skog som ej ägs av kommunen förs kontinuerligt diskussioner med berörda skogsägare. C) Kommunen äger ingen skog som är aktuell för det, ej tillämpligt. Sydved anlitas som entreprenör, och de har tagit fram Skogsplanen som är samkörd med Grönstrukturplanen.	
49. Kommunala naturreservat (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad – Gata park	Åtgärden har inte genomförts, det finns inga naturreservat på kommunal mark.	

Delmål 18: Skötsel av odlingslandskap och våtmarksområden ska ske med miljö- och naturhänsyn så att dess natur- och kulturmiljövärden bevaras.

Nyckeltal	Värde
1. Andel öring som når Vättern jämfört med 2007 (%)	Gäller enbart Habo kommun.
2. Antal rödlistade arter (st.)	Ingen tillgänglig statistik.

Åtgärder	Ansvar enligt MP	Kommentarer	Status
50. Höjning av jordbruksmarkens status i exploateringsärenden (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad – Plan & bygg	I den antagna översiktsplanen har man skrivit in att under miljömålet Ett rikt odlingslandskap att brukningsvärd åkermark ska i första hand användas för jordbruksändamål. Detta är något som tas upp till värdering i samband med exploatering utanför planlagt område.	
51. Vägar för biologisk mångfald och bevarande av natur- och kulturmiljövärden (2014-LÖP)	Samhällsbyggnad – Plan & bygg	Åtgärden beaktas vid planering av vägar.	
52. Guidningar på våtmarker (2014-LÖP)	Miljöstrategen	En våtmarksguidning arrangerades av miljöstrategen och naturskyddsföreningen under 2017.	